

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ МОНЕТ ТА БАНКОЦЕТЛІВ В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ЗА ДАНИМИ УКРАЇНСЬКИХ ДЖЕРЕЛ**Бойко-Гагарін Андрій Сергійович**

кандидат історичних наук, завідувач сектором проблем фондової роботи,

Національний музей історії України

E-mail: boiko.gagarin@gmail.com

Researcher ID: N-6985-2017

<http://orcid.org/0000-0003-4610-3665>

Ситуація з фальшуванням грошей в Австрійській та Австро-Угорській імперії мала свої особливості. Поширені в імперії обігові монети також стають прототипами для фальсифікації, що зафіксовані в джерелах історичної Галичини та Буковини. Наявність в Австрійській імперії в першій чв. XIX ст. популярності російських грошей, спричинила фальшування також і їх. Через монетний дефіцит в Австрії, російські рублі займали все сильніші позиції та частіше підроблялась. Серед монет австрійської валюти першими в якості прототипу фальшування було використано популярні гульдени, але більшого обсягу фальшування зазнали розмінні дрібні 10 та 20 крейцерів. У 1860-ті рр. в якості прототипів для фальшування населенням Австро-Угорщини були використані також американські долари, швейцарські франки, іспанські сантими, італійські ліри та румунські леї. Нову хвилю посилення впливу російських грошей у Буковині спричинив вихід з Німецького монетного союзу у 1866 р. З проведенням грошової реформи у 1892 р. та запровадженню кронувої золотої монети, тенденції у фальшуванні змінились. Хоча ще у 1892 р. затримано фальшивувальників дореформених зразків. Грошова реформа в Австро-Угорщині викликала і застосування шахраями такого роду обману довірливого населення, як видання старих монет за нові. Лiniюку найпопулярніших підробок кін. XIX ст. знаходимо в матеріалах судових справ Галичини та Буковини, найпопулярнішими з яких були 20 гелерів, 5 та 1 корона. Часті випадки затримання фальсифікатів безпосередньо у м. Чернівцях та Львові дають змогу припустити про наявність в цих містах центрів фальшування. Для проведення офіційної державної експертизи виявлених підозрілих монет Міністерством фінансів Австро-Угорщини було запроваджено процедуру перевірки грошей на головному монетному дворі у Відні. Маючи стабільний курс та високу якість австрійські гроші також були заманливими для фальшивомонетників за кордоном. Нами виявлено свідчення про факти підробки австро-угорських банкоцетлів, виготовлені в Лондоні та Царстві Польському. Технологічною відмінністю виготовлення підробок в Австро-Угорській та Російській імперіях є виготовлення фальшивих корон із сплаву «Британія», що подібний до срібла. Даних щодо фальшування золотих обігових монет 10 та 20 корон ми не знаходимо, дослідникам відомі лише підробки 4 дукатів. Перша Світова війна докорінно змінила основні принципи грошового обігу, спричинивши до підробки головним чином монет з дорогоцінного металу. Так у ході війни вперше з'явилися підробки золотих та дуже цінних 100 корон. Для підризу балансу у грошовій системі Російської імперії та окупованої нею території Галичини Австро-Угорщина вдалась до виготовлення та ввезення великих партій підроблених кредитних білетів 10 рублевого номіналу.

Ключові слова: грошовий обіг, Австро-Угорщина, Буковина, Галичина, фальшування грошей, архівні джерела, музейні колекції, періодична преса Галичини, грошова реформа 1892 року, Перша Світова війна.

Постановка проблеми. Фальшування грошей у всі часи приваблювало любителів легкого заробітку та авантюристів всіх національностей, соціальних верств та професій. Історія грошового обігу в Україні за часів перебування у складі Австро-Угорської імперії вивчена досить спорадично, спільні та відмінні риси від інших регіонів колишньої монархії Габсбургів також не встановлено. Питання фальшування грошей: основні використані прототипи, центри фальшування та збуту, особливості державної політики протидії підробці висвітлені не достатньо повно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фальшування грошей на території Галичини, Буковини та Закарпаття бере свої початки ще до утворення Австро-Угорщини. Фальшиві монети банату Северин опубліковані професором В. Орликом [Орлик, 2016; Орлик, 2015], вченим також особливості оподаткування селян в Галичині [Орлик,

2007]. Фальшиві монети по прототипу денаріїв та кварталів XIV-XV століть вивчалися Я. Гункою [Hunka, 2013] та М. Будаєм [Budaj, 2014]. Підробки монет за прототипом карбованих у королівстві Угорському вивчалися І. Прохненко [Прохненко, Жиленко, 2016], спираючись на результати археологічних пошуків в регіоні. Спільно з М. Жиленко дослідником вивчено підробні монети, знайдені у замках Нялаб [Прохненко, 2016] та Середнянський [Прохненко, Жиленко, 2017]. Загальну історію фальшування угорських монет доби Середньовіччя та раннього Нового часу, знайдених в Україні, опубліковано у монографії А. Бойко-Гагаріна [Бойко-Гагарин, 2017]. Дослідником також опубліковано фальсифікати за прототипами окремих типів угорських монет: талеру зразка 1580 року [Бойко-Гагарин, 2015], 3 та 15 крейцерових монет часу правління Леопольда I Габсбурга [Boiko-Gagarin, 2013]. Щодо монет Австро-Угорщини

дослідником вивчено та опубліковано інструментарії фальшивомонетників [Бойко-Гагарін, 2020-а] та особливості лінгвістичної термінології щодо них в архівних документах та публікаціях газет [Бойко-Гагарін, 2020-б]. Спільно із с. Орлик досліджено особливості фальшування грошей під час Першої Світової війни, акцентуючи увагу також на території окупованої російськими військами Галичини [Орлик, Бойко-Гагарін, 2017]. Вагомий внесок у вивчення історії грошового обігу Буковини, в тому числі в часи перебування у складі Австро-Угорщини здійснено українським вченим О. Огуєм [Огуй, 2004-а, Огуй, 2004-с]. Окремі фальшиві монети опубліковано З. Шустеком та Я. Тірпак [Sustek, Tirkak, 2017].

Метою статті ми бачимо висвітлити історію фальшування грошей на території України, що входила до складу Австро-Угорської імперії, спираючись на дані фондів державних історичних архівів, публікацій в періодичній пресі Буковини та Галичини. В дослідженні ми також маємо на меті встановити основні центри фальшування австро-угорських монет, а також висвітлити основні особливості цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок австрійсько-французького протистояння та диверсії Наполеона I шляхом фальшування австрійських банкнот, ринок Буковини і Галичини наводнили підроблені гроші [Огуй, 2004-б, с. 60]. Найбільш ранню згадку про виявлення фальшивих грошей за прототипом австрійських знаходимо у справі цигана Івана Цопоя, затриманого 1818 р. у м. Кишиневі із фальшивими австрійськими 20 крейцеровими (кр.) монетами т.зв. «цванцигерами» [ANRM, ф. 38, оп. 1, спр. 54, арк. 1].

Згідно досліджень відомого вченого О. Огую, фінансова криза у Австрійській імперії призвела до нестачі готівкових грошей у віддалених регіонах імперії, зокрема у Буковині. Тому урядом від 20 грудня 1823 р. було відмінено заборону на вільний обіг іноземних монет із дорогоцінних металів. В той час у Російській імперії з відновленням після війни зростає кількість товарного виробництва, скоротилась надлишкова маса паперових грошей, стабілізувався їх курс, збільшився обсяг карбування срібних та золотих монет. Ці позитивні для російської економіки процеси, дозвіл на вивіз монети за кордон Російської імперії, а також відміна Австрією мораторію на обіг іноземних монет по всій території Австрійської імперії призвели до стрімкого проникнення на територію Буковини та Галичини російської монети та асигнацій. Відповідно, – популярна на грошовому ринку монета стала використовуватись як прототип для фальсифікації. У фондах Державного архіву Чернівецької області Олександром Дмитровичем виявлені свідчення про викриття у 1827 р. на Поділлі Василя Чернишова та Даниїла Виноградова, що виготовляли та збували 25 та 50 руб. російські асигнації [ANRM, ф. 38, оп. 1, спр. 54, арк. 1]. Збереглись свідчення про діяльність кам'ячан Жебицького та Квасинської, які підробляли та поширювали на Поділлі фальшиві як російські, так і австрійські гроші [Огуй, 2004-б, с. 60]. Нами також зафіксовано випадкову приватну

знахідку тогочасної підробки російського рубля зразка 1822 р., що був виявлений місцевим мешканцем с. Берлин, Бродівського р-ну Львівській обл. (Рис. 1).

Кількість паперових грошей в обігу Галичини та Буковини збільшувалась, що поступово призвело до побутування на цій території підроблених не лише російських, а і австрійських банкнот. Так, у 1828 р. було затримано фальшивомонетників у м. Ясси – Грігорє Аргінтаря та Константіна Іфтіма, на незаконну діяльність яких доніс житель м. Чернівці Йосиф Амстер, отримавши за допомогу влади винагороду у розмірі 30 флоринів конвенційної монети [Огуй, 2004-с, с. 60].

У серпні 1836 р. у Галичині було заарештовано єврея Мозеса Штрумфа з підозрою на те, що саме він є розшукуваним Моїсеєм Вольфом Зекхеймом, звинуваченим у підробці польських касових білетів, який видавав себе за підданого Австрійської імперії. Довівши факт використання однією і тією самою особою різних імен, судом м. Львова було вирішено передати його у Царство Польське у м. Варшаву, про що було повідомлено головному директору Комісії фінансів та юстиції Російської імперії [AGAD. z. 191. sygn. 7695. str. 122]. Також, у липні того ж року у м. Львові затримано єврея Файвеля Ківу Граєвського, звинуваченого у виготовленні російських асигнацій, австрійським урядом було вирішено передати його до Росії, відправивши під конвоем до прикордонного м. Томашів (нині м. Томашів-Мазовецький у Лодзинському воєводстві у Польщі – автор). Також було виявлено, що в Галичині був ув'язнений спільник Мозеса Штрумфа (для конспірації використовував ім'я Вольф Сангем) – Сімон Самуїл Гельдман, який є тією самою особою, що використовує також ім'я Фельвель Ківа Граєвський, якого також необхідно екстрадувати до Росії.

Це свідчить про наявність в Австрійській імперії в першій чв. XIX ст. популярності російської монети, яка також часто ставала прототипом для фальсифікації. Збільшення кількості паперових грошей в обігу сприяли також зменшення кількості карбування монет за часів правління імператора Фердинанда I (1835 – 1848), а також заборона Росією у 1838 р. вивезення грошей за межі через підготовку до чергової грошової реформи. О. Огуй називає цей процес причиною збільшення кількості випадків вибору в якості зразка для фальсифікації австрійських паперових грошей на протигагу російським кредитним білетам чи монетам. Саме у підробці паперових австрійських кредитних грошей середнього номіналу було запідозрено залицького поміщика Петра Бруницького. Фальшиві гроші дрібних номіналів постійно виявляли працівники міського магістрату м. Чернівців, поліція підозрювала локалізацію незаконного виготовлення в районі самого міста та в м. Садгорі.

14 липня 1843 р. до керівництва Херсонського митного округу надходить копія повідомлення дійсного статського радника графа Медема, що перебував з особливим дорученням у м. Відні про підозру проти євреїв Ігнатія Вейме та Моріца Гольдштейна щодо наявності у них фальшивих

російських асигнацій, які потенційно вони могли завезти через портові міста, або Царство Польське, про що додатково повідомлено князя Варшавського та російського консула у м. Броди [ДАХО, ф. 7, оп. 2, спр. 43, арк. 4–4 зв].

7 липня 1848 р. у Володимирському міському магістраті заслухали отриманий від губернатора Галичини припис про підозру на виготовлення у м. Бродах євреєм Шесею Козелом (родом із м. Біжина та проживаючим у м. Луцьку) фальсифікатів російських асигнацій [ДАВО, ф. 368, оп. 1, спр. 86., арк. 11–11 зв].

Досліджуючи матеріали Державного архіву Хмельницької області, вченим О. Огуєм також виявлено цікавий факт – кам'янецьким чиновником було влаштовано майстерню з переробки російських срібних 20 коп. монет у золоті імперіали шляхом нанесення на них нового зображення та золочення [Огуй, 2004-а, с. 63].

У середині XIX ст. через нестабільність австрійської валюти все сильніші позиції займали російські гроші. Через торгівлю у Бессарабії, але одночасно і заборону до вивезення російської золотої та срібної монети, створилась ситуація потрапляння фальсифікатів за їх прототипом на територію Буковини, що, згідно побутуючих у краї чуток, потрапляли до Росії через фінансову диверсію Англії та Франції ще з часів Кримської війни [Огуй, 2004-б, с. 64].

Внаслідок негативного впливу Кримської війни 1853 – 1856 рр. на фінансовий стан Російської імперії, було накладено мораторій на обмін асигнацій на золоту та срібну монету, поклавши акцент на паперові емісії, які з 1861 р. було дозволено вільно вивозити за межі імперії. Збільшення кількості підробок російських грошей призвело до значного занепокоєння чернівчан. Місцева газета «Вukowina» 17 жовтня 1862 р. повідомляє про масову відмову обмінних пунктів у м. Чернівцях обміняти 800 банкнот номіналом по 50 російських руб., всі з яких в подальшому були визнані справжніми. Побоювання містян щодо підробленості цієї партії спирались на нещодавнє затримання мешканця с. Нової Жучки – Іляша Біля, який отримав фальшивий 50 руб. кредитний білет 30 жовтня 1862 р. в оплату за сіно у с. Новоселиці в Російській імперії. Фальшиві російські кредитні білети було виявлено також у іншого місцевого мешканця – Івона Ластівки [Огуй, 2004-б, с. 65].

Через монетний дефіцит в Австрії, російська та інша іноземна монета займала все сильніші позиції, а відповідно – частіше підроблялась. Так у 1861 р. у жителя м. Чернівців Грицька Ткача було конфісковано фальшиві російські гроші, а на території Буковини з'явилися навіть фальшиві наполеондори, виготовлені таємно фальшивомонетниками в м. Трієсті [Огуй, 2004-с, с. 75].

Традиційними злочином проти грошової маси, що до періоду пізнього Нового часу прямо прирівнювався до фальшивомонетництва [Бойко-Гагарин, 2017], було обпилювання монет різними способами. Так, у 1850 р. в м. Берегово виявлено золоті монети легкої ваги, що виникли в результаті

спилювання їх по краю, зменшуючи вагу на 1-2 г. [ДАЗО, ф. 721, оп. 4, спр. 244, арк. 1].

Через часті фальшування російських кредитних білетів та обігових монет у м. Кам'янці-Подільському та м. Бердичіві (карбованих для Польщі 1 та 2 злотовок), Міністерство Фінансів Австрійської імперії від 2 листопада 1858 р. забороняє прийом у місцевих касах російських грошей [Огуй, 2004-с, с. 74].

Серед монет австрійської валюти з часу її появи, першими в якості прототипу фальшування було використано популярні гульденіві монети, але більшого обсягу фальшування зазнали розмінні дрібніші 10 та 20 кр. Так, у липні 1862 р. у с. Сторожинці було затримано місцевого жителя, що розплачувався фальшивими 10 кр. монетами, а у жовтні того ж року за розпорядженням Міністерства поліції розпочато пошук Георга Фаркаса, відомого також як Л. Наті, який виготовляв фальшиві монети [Огуй, 2004-с, с. 74]. За збут фальшивих 10 та 20 кр. монет у 1892 р. було затримано Станіслава Сомилінського, який запропонував допомагати у їх збуті реставратору Мартину Христману [Галицкая Русь, 1892, с. 3]. Ян Сомполінський (газетні видання використовували написання прізвища зловмисника у різних варіаціях) в подальшому був затриманий та поміщений у львівську в'язницю, із якої втік, після чого поліція почала пов'язувати всі появи та затримання фальшивомонетників, як затриманих Анну Немець та її спільника Яна Станіслава Янкевича, з діяльністю фальшивомонетника втікача [Галицкая Русь, 1892, с. 3]. Цікаво, що в газетах повідомляється про широкий соціальний розголос справи Ян Сомполінського та швидке поширення чуток про його повернення до виготовлення і поширення підроблених 20 кр. монет. Знахідки подібних підробок популярних монет номіналом 10 та 20 кр. відомі у Словаччині – повідомляє у своїй публікації З. Шустек [Sustek, Тіграк, 2017, s. 75]. Нам також вдалось зафіксувати знахідку фальшивих 20 кр. зразка 1870 р. (Рис. 4), випадково виявлену місцевим мешканцем неподалік с. Россоса у Хмельницькому р-ні Хмельницької обл.

Наведені вище архівні документи та знахідки свідчать про популярність використання фальшивомонетниками в якості прототипу для підробки 20 кр. монет в Австро-Угорщині. Це цілком логічно, адже срібну монету середнього номіналу вигідніше виготовляти та здійснювати збут із мінімальними ризиками викриття. Підробка монет цього номіналу залишається актуальною до проведення грошової реформи і виведення монет цього типу з обігу, що було відображено у галицьких газетах: «Шайку підроблювачів 20 крейцеровок заарештувала поліція цими днями у м. Відні. Фальсифікати виготовлені з «антимонію та цини». Згодом відбудеться у тій справі судова розправа. У м. Львові курсують від декількох місяців подібно є велетенська кількість підроблених 20 крейцеровок, але гостроти розуму та енергії львівській поліції не вдалось ще до сих пір натрапити на слід винних» [Галицкая Русь, 1892, с. 4]. Замітка відображає специфічну лексику Галичини кінця XIX ст.,

сповнену полонізами та словами іншомовного походження, вказуючи на метал виконання підробок як сплав сурми та олова.

10 жовтня 1872 р. прокурор м. Самбора звітує у Вищу державну прокуратуру у м. Львові про передачу до Районного суду у м. Станіславові справи про виявлення фальшивої банкноти високого номіналу 100 гульденів («ринських») у Ігунія Марича [ЦДІАЛ, ф. 156, оп. 1, спр. 73, Арк. 14]. Українські газети також часто містять повідомлення про підробку грошей в інших віддалених регіонах Австро-Угорської імперії. Так, 15 березня 1893 р. у м. Белграді було викрито фальсифікаторів банкноти високого номіналу 100 гульденів [Галичанин, 1893, с. 3]. Подібні фальшиві 100 гульденів продавались на аукціоні *Papiergeld & Notgeld. Sammlung Bazlik* у 1997 році (Рис. 5) [Papiergeld & Notgeld, 1997-a].

Згідно опублікованих О. Огуєм даних, виявлених у фондах Державного архіву Чернівецької області, не рідкісними були випадки завезення фальшивих грошей із-за кордону не лише з Росії. Так, у 1879 р. в м. Яссах з'явилися фальшиві монети номіналом 10 та 20 кр. (Рис. 6), а також паперові 10 гульденів, що змусило Чернівецький магістрат співпрацювати з австрійським консульством в м. Яссах, об'єднуючи зусилля для затримання фальшивомонетників [Огуй, 2004-с, с. 75].

Недовіру населення Буковини до російських грошей сприяло також завезення до Галичини суттєвої партії підробок різного номіналу з Англії, що розслідувалось на рівні Міністерства зовнішніх справ Австрії у 1868 р. [Огуй, 2004-b, с. 64].

В другій пол. XIX ст. на території Австро-Угорщини з зростанням популярності іноземних монет стають відомими і факти їх підробки, місцеві газети часто інформують про виявлення підробок у далеких від імперії регіонах світу. Львівська газета «Діло» повідомляє також і про особливості правосуддя над фальшивомонетниками у Сполучених Штатах Америки, акцентуючи увагу на судовий вирок більш ніж тисячолітнього терміну ув'язнення: «1425 лет вязнице. Якійсь панок А. К. Вард, фальшивник и обманец, здобувши себе в кількох роках хитро-мудро 300.000 доларів, не мав часу их ужити, бо недавно тому прихопили его в месте Мемфис и поставили перед суд. На его души показалося 97 різнородных плям, се б-то гарных справок. Суджений за кожду з окрема він дістав разом 1.425 лет вязнице. Ну, щось там ему вже з того дарувати мусять...» [Діло, 1896, с. 3]. Звісно ж, свідчення про підробку американцем доларів на території безпосередньо США мала лише побавити читача, додати до матеріалів часопису різноманіття, але слід згадати опубліковану З. Шустеком тогочасну підробку за зразком американського півдолара зразка 1854 р., виявлену у Словаччині (Рис. 7) [Sustek, Tírak, 2017, s. 82].

Фальшивий французький наполеондор – монету у 50 франків 1853 р., який було випадково знайдено у Сторожинецькому р-ні Чернівецької обл. – повідомляє О. Огуй [Огуй, 2008, с. 141]. Підроблену в той час монету за прототипом 20 франків 1862 р. та 1 франку зразка 1863 р., яка походить зі знахідок на

території Словаччини публікує З. Шустек та Я. Тірпак (Рис. 8) [Sustek, Tírak, 2017, s. 82]. Французькі гроші були настільки відомими та поширеними в Австро-Угорщині також і після проведення грошової реформи 1892 р., що актуальними для населення були і повідомлення про виявлення незаконного виробництва у віддалених регіонах світу. 13 серпня 1896 р. львівська газета «Галичанин» інформує про викриття великої партії фальшивих французьких грошей аж у далекому Тунісі [Дело, 1896, с. 3]. Також занепокоєння серед населення викликало повідомлення про майстерне обпилювання французьких золотих монет з подальшим склеюванням різних обпилюваних половин, що призводило до зменшення ваги, – добре організовану групу таких шахраїв викрито у м. Парижі – повідомила газета «Діло» у 1896 р. [Дело, 1895, с. 2]. У 1892 р. в м. Будапешті було викрито групу сербів, що займалися підробкою французьких 10-франкових банкнот, збуваючи їх у м. Відні, Будапешті та Берліні [Галицкая Русь, 1892, с. 3].

Цікаве припущення щодо особливостей грошового обігу в Галичині опубліковано П. Сов'яком [Сов'як, 2013, с. 49–50]. Посилаючись на художню літературу, оповідання Стефана Коваліва (1848 – 1920), який 40 років прожив у м. Бориславі, дослідник припускає про те, як касири деякого Нути Дуя виплачували робітникам частину заробітної платні олов'яними грошима, за які ті могли купити їжу у дружин цих же касирів, а також різноманітний крам у магазині їхнього господаря. Таким чином дослідник припускає про використання товарних пломб в якості замінників грошей у Галичині в кін. XIX ст. Описувана П. Сов'яком подібна товарна пломба зберігається у зібранні НМІУ (Рис. 9) [НМІУ. Інв. № МДМ-1431-1344]. Лицьова сторона: в центрі поля зображено селянина в плетеному капелюсі. Кругова легенда [...] FELSTE BLEICERZARKNOP FE [...] DAMEI BLEDCE. Зворотня сторона: містить в центрі цифру «3» в подвійному круговому лінійному обідку. Присутні отвори для пронизання ниткою для закріплення пломби на пакуванні товарів. Описані свідчення та характеристики пломби ніяк не можуть свідчити про можливість її класифікації як підробок грошей.

Нову хвилю посилення впливу російських грошей у Буковині спричинив вихід з Німецького монетного союзу у 1866 р. У листопаді 1867 р. у м. Бродах затримано групу осіб, які займалась фальсифікацією російських кредитних білетів, про що повідомлено начальнику Радивилівського митного округу, що О. Огуй вдало охарактеризував прямим наслідком цих подій. Розслідування справи групи фальшивомонетників привело також до виявлення значного центру підробки грошей у м. Кам'янці-Подільському [Огуй, 2004-b, с. 76]. Групу фальшувальників російських монет виявлено у м. Бречани Хотинського уїзду Бессарабської губ., об'єктом для підробки стали 20 коп. монети [Труд, 1882, с. 3]. Свідчення про розповсюдження у м. Львові та Чернівцях фальшивих російських кредитних білетів номіналом 25 та 50 руб. також

збережені у секретній переписці Міністерства внутрішніх Справ Російської імперії з Волинським губернатором, що таким чином інформувались з метою попередження проникнення підробок до Росії [ЦДІАК, ф. 442, оп. 820, спр. 19, арк. 6]. В листопаді 1872 р. осуду у м. Львові за підробку російських 5 руб. банкнот був підданий у Фенда Клейн [ЦДІАЛ, ф. 156, оп. 1, спр. 131, арк. 73, 90].

Для більш ефективної протидії фальшивомонетництву та сприянню пошуку та затриманню підозрюваних, австрійська цензура строго заборонила та обмежила публікацію в газетній періодиці свідчень про хід слідства над фальшивомонетниками [Огуй, 2004-б, с. 66].

В газетній періодиці можна зустріти, як короткі повідомлення про наявність підробок в обігу, так і досить розгорнуті описи їх характерних рис для легкості виявлення. Так, наприклад, львівський часопис «Батьківщина» досить коротко повідомив про появу підробок монет, вказавши лише на невідповідність матеріалу їх виготовлення, хоча їм був притаманний і дзвін: «Фальшивый монеты однореньсковый. Поліція в Станіславове сконфіскувала під-час днів торговых вже другу монету однореньскову, дуже зручно підроблену. Монеты зроблений з масы жовтавои и посреблений, а мают целком чистый звук» [Дело, 1890, с. 3].

З проведенням грошової реформи у 1892 р. та запровадженню кронавої золотої монети, тенденції у фальшуванні змінилися (Рис. 10). Хоча, ще наприкінці карбування монет дореформеного зразка, у 1892 р. затримано 17 літнього слюсаря с. Сокова з-під Коломиї на прізвище Хрущ, який виготовив 5 срібних «ринських» з металу «Британія» (сплав олова та свинцю на 90% з домішкою 10 % сурми) [Огуй, 2004-с, с. 75–76]. Львівські газети у 1892 р. продовжують повідомляти про підробку монет старого зразка. «Підроблені 1-гульденові банкноти починають що частіше з'являться останнім часом в Станіславові. Два дні тому схопила тамошня поліція шостий вже за віком фальсифікат. Всі фальсифікати походять із однієї і тієї самої фабрики» [Галицька Русь, 1892, с. 3]. «Підроблені 10 гульденові банкноти, про появу яких ми вже згадували, зустрічаються у Львові у що рази більшої кількості. Відрізняються такі фарбою та несуть номер серії 1727. Також з'явилися курсувати численні підроблені 20 крейцеровки, які можна відрізнити за звуком металу та по погано виробленому портреті імператора» [Галицька Русь, 1892, с. 3]. Тобто ще до виведення старої обігової монети не втрачався сенс їх підробки. 25 червня 1892 р. львівська газета «Галицька Русь» також повідомляє про затримання єврея Давуда Костинера, що очолював банду підроблювачів монет в 1 гульден [Галицька Русь, 1892, с. 3]. 24 березня 1893 р. суд приговорив винного у підробці 1 гульденові банкноти Янкевича до 4 років позбавлення волі, а Ганну Немець, що займалась збутом – до 3 років. [Галичанин, 1893, с. 3]. Фальшиві 2 корони (кор.) було виявлено 15 серпня 1912 р. в м. Коломиї у Анни Близнюк, що описані в листі допиту в суді в м. Косів як «фальшивий гульден» [ДАІФО. ф. 501. оп. 1, спр. 561, арк. 7 зв.–

8]. Фігурування назв старих дореформених монет не є дивним, нові 2 кор. монети з'явились у 1912 р. та були паритетні старому гульдену (флорину) [Шуст, 2009, с. 234–235].

Цікавий випадок із затриманням фальшивомонетника стався у вересні 1892 р. у м. Сопів неподалік Коломиї. 17-літній селянин на ім'я Хрущ вдався до підробки срібних 5 гульденів, які сам збув на ринку, купивши масла, після виявлення підлогу був затриманий. В суді справу було розглянуто і винний стверджував, що став жертвою свого зухвальства, а збут фальшивого гульдену не інакше як лише жарт. Невдалих фальшивомонетників покарали у вигляді 4 денного ув'язнення» [Галицька Русь, 1892, с. 3]. Під час суду у 1893 р. над винним у виготовленні фальшивих 1 гульденових монет Іваном Янкевичем та його спільників, організатор банди намагався імітувати психічну хворобу, про що фахові лікарі зробили негативний висновок [Галичанин, 1893, с. 3].

Проведення грошової реформи та введення в обіг нових монет не послабило ролі російської монети в прикордонних регіонах Австро-Угорщини. Так, 15 квітня 1892 р. львівська газета «Галицька Русь» повідомляє про затримання у м. Лодзі фальшивомонетників, які виготовляли російські 15 та 20 коп. [Галицька Русь, 1892, с. 3]. 11 листопада 1904 р. у м. Кракові було затримано фальшивомонетників, один із яких виявився жителем м. Львова, що займалися підробкою не лише срібних австро-угорських монет номіналом 1 та 5 кор., а також і російських золотих обігових монет [Галичанин, 1904, с. 3]. 20 травня 1896 р. «Галичанин» повідомляє про затримання у м. Варшаві великої кількості фальшивих півімперіалів, що були виготовлені у високій якості та відрізняються лише за дзвоном [Галичанин, 1896, с. 3].

Грошова реформа в Австро-Угорщині викликала і застосування шахраями такого роду обману довірливого населення, як видання старих монет за нові. Так, старі золоті монети номіналом 8 флоринів, шахраї намагались пустити в обіг в якості нових 20 кор. монет, адже дизайн їх досить схожий, а старі ¼ гульденові срібні монети – за нові 1 кор. [Галичанин, 1903, с. 3].

Невдовзі протягом 1895 та 1896 рр. газетна періодика досить часто повідомляє про виявлення по всій Галичині найрізноманітніших фальшивих грошей: монет і банкнот різного номіналу та років емісії (Рис. 1).

Лінійку сфальсифікованих найпопулярніших монет кін. XIX ст. знаходимо також в матеріалах судових справ Галичини та Буковини. Найпопулярніші зразки та прототиби для фальсифікації австро-угорських монет у м. Львові після проведення грошової реформи 1892 р., висвітлює карна справа Дирекції поліції у м. Львові, яку було відкрито на Ластера Ейзика, який намагався розмінити фальшиві гульдени, корони та 20 гел. монети [ДАЛЮ, ф. 350, оп. 1, спр. 2626, арк. 4, 4 зв.]. Також крайовим судом Буковини засуджено затриману у м. Чернівцях служницю Катерину Семерчу при спробі розмінити в касі фальшиві 5 кор.

срібною монетою [ДАЧО, ф. 115, оп. 3, спр. 949, арк. 7]. Предстали перед судом і затримані міською поліцією на Руській вул. в м. Чернівцях її співники – Казимир Фіскас та Фелікс Рудковський за виявлені у них фальсифікати срібних гульденів, 5 кор. та 1 гульденових монет, які вони прагнули розмінити у м. Чернівцях 5 листопада 1905 р. Раніше вони вже успішно збували підробки монет у тогочасних с. Старій Жучці та Каличанці (в часи слідства – околиці, нині – мікрорайони м. Чернівців – автор) [ДАЧО, ф. 115, оп. 3, спр. 498, арк. 2–3]. У доповідній записці службовця поліції А. Зайдера до головної дирекції поліції м. Чернівці від 1 травня 1905 р. повідомляється про виявлення у місті фальсифікату банкноти номіналом 5 кор. [ДАЧО, ф. 10, оп. 1, спр. 269, арк. 1]. Таким чином збережені до сьогодняшнього дня архівні дані Крайового суду Буковини та дирекції поліції у м. Чернівцях та Львові, дають нам змогу уявити найпопулярніші зразки для фальсифікації монет, які курсували та виявлялись в українських землях у складі Австро-Угорщини після проведення грошової реформи.

Часті випадки затримання фальсифікатів монет безпосередньо у м. Чернівцях та Львові дають змогу припустити не лише про спрямування фальшивомонетників на збут до міст, як до розвинутих торговельних центрів, а і локалізації в їх околицях виробництва фальсифікатів. Свідченнями цього можуть бути дві половини ливарної форми, виготовленої на межі XIX – XX ст. для фальсифікації грошей і випадково виявлені місцевими мешканцями в Львівській та Чернівецькій обл. Повідомлення про знахідки інструментів для підробки австро-угорських монет нами було отримано з соціальної мережі «Facebook», на жаль, користувачами не було надано більш якісних фото та вказано обмаль технічних характеристик цих половин ливарних форм. Одна половина ливарної форми була знайдена у Львівській обл. (Рис. 11), відомо про розміри інструменту 30/25,5 мм. Робоче поле половини матриці несе зображення реверсу 10 гел. зразка після 1895 р., карбованих для Угорщини, зображення на робочому полі, скоріше за все, отримані шляхом удару справжньою монетою по розпеченій до почервоіння металевій пластині, у верхній правій частині якої прошліфований канал для відведення повітря, а ливарний отвір передбачався угорі [Бойко-Гагарін, 2020-а, с. 15].

Ще одну половину матриці було виявлено в околицях м. Чернівці (Рис. 12). Особою, яка знайшла інструмент повідомлено і технічні характеристики – розмір 3,8/3,8 см із вагою половини форми у 47,26 г. Зображення робочого поля має неглибокий рельєф, канали для відведення повітря відсутні (можливо, вони передбачались на іншій невиявленій половині ливарного обладнання), у нижній частині робочого поля виконаний литник з отвором [Бойко-Гагарін, 2020-а, с. 16].

Для проведення офіційної державної експертизи виявлених підозрілих монет Міністерством фінансів Австро-Угорщини було запроваджено процедуру перевірки грошей на головному монетному дворі у Відні, в той час власнику монет тимчасово

виписувалась квитанція, за якою в разі підтвердження автентичності грошей компенсувалась конфіскована сума [Огуй, 2004-с, с. 77]. Після проведення експертизи, у відповідь на запит відправлявся експертний висновок, а самі підробки зберігались з наданням їм підконтрольного інвентарного номеру. Так, 9 червня 1910 р. в експертизі монетного двору у м. Відні за № 3965 вказано, що отриманий на експертизу і визнаний фальшивим російський руб. зразка 1898 р. залишиться у відомстві та йому присвоєно контрольний номер «1596/10» (Рис. 13), [ДАЧО, ф. 10, оп. 1, спр. 680, арк. 1].

Виведені з грошового обігу банкноти, за рішенням Австро-Угорського Банку у м. Відні, підлягали спаленню. Так, 24 червня 1895 р. львівська газета «Діло» інформує про спалення гульденових банкнот на суму 8 млн. [Дело, 1895, с. 3]. Така вимушена норма, скоріше за все, могла бути прийнята через небезпеку викрадення виведених, але ще повністю не заборонених до обміну на нові гроші банкнот.

Зважаючи на значну шкоду та широкий суспільний резонанс гучних справ щодо підробки та збуту грошей, найбільш гучні суди проводились за закритими дверима з обмеженим доступом до процесу сторонніх осіб, остерігаючись скандалу та бурхливої реакції спільноти. Саме таким чином проходив суд над фальшивомонетником Кравтагвом, повідомляє газета «Діло» 18 (30) листопада 1896 р. [Дело, 1896, с. 3].

Повідомлення про появу фальшивих грошей публікувались як в узагальненому вигляді, так і з конкретизацією номіналів банкнот чи монет. Найчастіше в газетній періодиці трапляються досить узагальненні свідчення: «Фальшивники грошей. Як доносять з Тернополя, попала жандармерія на след спілки фальшивників грошей. Два селяне з Лановець під Борщевом, Михайло Стшмен и Лука Міхлер, чеканили «шестки» з плохого матеріалу и пускали меж людей, аж тепер попали ся в руки жандармерії и до в'язниці в Тернополі» [Дело, 1895, с. 3]. Досить часто трапляються свідчення про підробку банківських білетів дрібних номіналів, найчастіше вартістю 1 та 10 австро-угорських гульденів.

Маючи стабільний курс та високу якість австрійські гроші також були заманливими для фальшивомонетників за кордоном. Так, у 1910 р. у м. Лондоні було виявлено групу фальшувальників банкнот номіналом 50 та 100 кор. Йосифа Петера та Стефана Альбрехта, що видали себе самі під час сварки та бійки на тлі розподілу прибутку від фальшування банкнот [Галичанин, 1909, с. 5]. «Підроблювач монет. З деякого часу почали з'являтися у м. Кракові та околицях підроблені срібні гульдени, виконані досить точно із олова, змішаного із свинцем. Поліція здійснила пошуки винних та зробила ревізію у Юзефа Туховського, слюсаря із Підгуржі. Ревізія увінчалася успіхом: у Туховського було знайдено машину для виготовлення грошей та значна кількість фальсифікатів. Спираючись на це Туховський був заарештований разом із своєю матір'ю та коханкою» [Галичанин, 1895, с. 3].

Імовірно, про одну і ту саму особу згодом знову повідомляє «Галичанин»: «Підроблювачі монет. Перед судом присяжних у Кракові відбулась цими днями розправа проти слюсарського челядника Франца Туховича, звинувачуваного у підробці срібних гульденів та проти його матері, як співучасниці злочину. Тухович підозрювався вже неодноразово у підробці монет, був також заарештований, однак важко було довести його провини. Лише у березні цього року коли Туховича було заарештовано за незаконне повернення до Підгуржі, знайшла поліція в його помешканні декілька фальшивих срібних гульденів та машину для виготовлення подібних. Суд виніс вирок підроблювачу у 5 років ув'язнення, мати ж його було звільнено від звинувачень» [Галичанин, 1895, с. 3]. «Підроблювачі грошей. Вже декілька днів з'явилися в обігу підроблені банкноти у 10 зр. До сих пір вже схоплено дві підробки у Львові, три в Кракові та по одному в Перемишлі та Сяноку. Фальсифікати ті легко впізнати по надрукованому тексту. Поліції не вдалось ще до сих пір напасти на слід підроблювачів» [Галицкая Русь, 1892, с. 3].

24 березня 1893 р. суд приговорив винного у підробці 1 гульденової банкноти Янкевича до 4 років позбавлення волі, а Ганну Немець, що займалась збутом – до 3 років. [Галичанин, 1893, с. 3]. Також трапляються свідчення про випадки підробок дрібних обігових монет як в Австро-Угорській, так і Російській імперії. 13 березня 1895 р. у м. Станіславові перед судом опинився винний у скоєнні фальшивомонетництва слюсар Іван Шік [Дело, 1895, с. 3]. Цікаво, що Іван Шік підробляв нікелеві монети номіналом 20 кр., що тільки нові ввійшли в обіг після проведеної у Австро-Угорщині реформи.

Поступово орієнтири фальшивомонетників змінились на нові монети – корони та гелери. Львівська газета «Галичанин» повідомляє про появу підробок дрібних монет – «Підроблені 10 геллеровки з'явилися в обігу у Львові. Виготовлені вони із олова. Дня 22 н. ст. жовтня було заарештовано на головному залізничному «палаці» особу, що намагалась запустити в обіг подібного роду фальсифікат» [Галичанин, 1900, с. 3].

21 серпня 1895 р. львівська газета «Діло» повідомляла про затримання у м. Сяноку зловмисників із фальшивими кронами, відмінною рисою яких була відсутність в легенді частини гасла «Viribus Unitis» (укр. «Спільними зусиллями»), маючи лише перше слово [Дело, 1895, с. 3]. Вказаний на монетах девіз не вперше був викривлений фальшивомонетниками, опубліковані О. Огуєм дані справи з фондів Державного архіву Чернівецької області повідомляють, що управителем буковинських лісів Францталем Августом Люгером було сплачено за дерева місцевим мешканцем фальшивими коронами, де замість девізу «Viribus Unitis» були зображені лише декілька зірок [Огуй, 2004-с, с. 78]. Про затримання цих же зловмисників повідомила львівська газета «Діло» 13 травня 1895 р., вказавши також населенню про відмінність у кольорі фальшивих гульденів, які мали сіріший відтінок в

порівнянні зі справжніми [Дело, 1895, с. 3]. Через два дні ця ж сама газета інформує про більше відмінних рис цих підробок – виготовлення зі сплаву «Британія», біліший колір та зменшена вага до 9 г, підозрюючи також виготовлення цих підробок в Угорщині [Галичанин, 1895, с. 3]. Фальшиві коронові монети із аналогічним недоліком у написанні девізу виявлено у м. Львові і наступного року – повідомляє «Галичанин» від 28 січня [Дело, 1895, с. 3].

Варто відмітити що підробки таких дрібних номіналів є рідкісними у знахідках, із подібних відмічаємо лише опубліковану 3. Шустеком фальшиву монету за прототипом після реформених 20 гел. для Австрії без видимого року (Рис. 14) [Sustek, Tіrпak, 2017, s. 77]. Монету виготовленого із металу «Британія», про який неодноразово згадується у документах. Згідно наведених 3. Шустеком даних щодо складу металу досліджених ним фальсифікатів монет, більшість з них виготовлені із подібного сплаву [Sustek, Tіrпak, 2017, s. 68–73], що свідчить про певну особливість технологічного процесу підроблення грошей у Австро-Угорщині підроблені 20 гел. монети також було виявлено у м. Чорткові на Тернопільщині [Галичанин, 1895, с. 3]. 13 березня 1895 р. за підробку нових нікелевих монет у кількості лише 6 підробок, суд у м. Станіславові приговорив слюсаря Івана Шіка до 8 місяців «тяжкої в'язниці» [Дело, 1895, с. 3].

3 підробкою монет дрібних номіналів виникали і курйозні випадки. У 1896 р. Львівська газета «Діло» повідомляє про випадкове виявлення властивостей срібла з дзеркал до нанесення покриття, 18 літнім хлопчиком Лесем Малиничем, що спробував посріблити 2 гел. монету щоб видати її за срібну монету, за що отримав термін у місяць арешту, заважаючи на молодий вік [Дело, 1896, с. 3].

25 березня 1909 р. Трибунальним судом присяжних у м. Станіславові було розглянуто справу Яна Гладуна, що у м. Фальваркі (нині – в гміні Чесанів Любачівського повіту Підкарпатського воєводства в Польщі – автор) відливав у глиняну форму олов'яні фальшиві 5 кор. монети на стільки низької якості, що за описом слідчих: «відліті настільки невдалим чином, що для кожного кидалась у вічі» [ДАІФО, ф. 225, оп. 1, спр. 107, арк. 5–5 зв]. В експертних висновках Австрійського монетного двору часто в акті фігурують такі вказані ознаки як відмінний колір та нерівність літер у порівнянні із справжніми монетами, імітативність шрифту та цифр [ДАЧО, ф. 10, оп. 1, спр. 680, арк. 1]. Фальшиву 5 кор. монету виявлено також у Йогана Розвадовського у м. Чернівцях, який отримав її від Георга Буковіцького під час купівлі ним штанів, а той в свою чергу отримав зазначені 5 кор. у поверненому боргу в сумі 5 кор. 4 гел. від Михайла Тоненкі. Всі опитані стверджували про те, що і не підозрювали про фальшивість монети [ДАЧО, ф. 115, оп. 3, спр. 1431, арк. 1–1 зв]. У фальшування крупної срібної монети номіналом 5 кор. мешканець м. Станіславова Іван Гладун застосував досить незвично свої технічні можливості – для отримання гіпсової форми він вирізав ямку у дерев'яній дошці, яку заповнював глиною, що дозволяло легко і рівномірно відтискати

в них справжні монети для виготовлення форми для лиття [Галичанин, 1896, с. 3].

Досліджуючи газетну періодику Буковини початку ХХ ст., О. Огуй виявив свідчення про затримання у м. Самборі місцевого жителя, який організував підробку банкнот номіналом 50 кор. Кількість підроблених банкнот номіналом 20 кор. настільки зросла у м. Львові, що їх вилучення здійснювалось за спеціальним циркуляром від 18 липня 1912 р. австрійською владою [Огуй, 2014-b, с. 68]. Зросла також і кількість підроблених нових банкноту 10 кор., що змусило Австро-Угорський Банк серйозно занепокоїтись і поставити питання про можливу заміну їх новими [Галичанин, 1903, с. 3].

Дивно, що не знайшли свого відображення у підробці серед золотих обігових монет найпоширеніші – 10 та 20 кор. монети, відомими дослідникам лишилися лише золоті монети номіналом 4 дукати. Дослідником В. Біткіним в каталозі російських царських та імперських монет описано російські імітації золотих 4 дукатів Австро-Угорщини з портретом імператора Франці Йосифа I зразка 1875, 1878, 1900 та 1905 рр. [Біткін, 2003, с. 1024-1025]. Один із таких імітацій 4 дукатових монет за зразком 1905 р. продавалась на VII-ому нумізматичному аукціоні «Дукат» у м. Києві [Антик-салон «Дукат». Нумізматичний аукціон № 7. Лот 411]. Монета, імовірно, походить із знахідок України.

Значно частіше в Австро-Угорщині ми знаходимо свідчення про виявлення та застереження щодо російських золотих монет. Можна припустити, що фальсифікати за прототипом російських золотих рублів виготовлялись в Австро-Угорщині через простіший дизайн та меншу кількість деталей малюнку російських монет.

Свідченням підробки в Австро-Угорщині російських обігових монет є фальшиві 20 коп. зразка 1905 р., що зберігаються у фондах ЧОКМ [ЧОКМ. Інв. № НМ-1096 (С-127) / КН 4094] (Рис. 15). Підробку виготовлено з недорогоцінного металу, яку було виявлено в результаті проведення повторної апробації. Точне місце знахідки монети в музейній фондово-обліковій документації не зафіксовано, відомо лише те, що до колекції її отримано із переданих приватних зібрань мешканців м. Чернівців. Дослідниця В. Танашик вказує на давні традиції приватного колекціонування на Буковині та частішого перетворення приватних колекції на державні [Танашик, 2012, с. 235–238], хоча вона не згадує тогочасні підробки монет Російської імперії серед предметів колекції ЧОКМ (Рис. 15) [Танашик, 2013, с. 298–305]. Імовірно, до приватних зібрань монета могла потрапити із місцевих знахідок, далі бути переданою до зібрання музею, помилково тривалий час не маючи вірної ідентифікації.

На популярність російських монет в якості зразка для фальшування вказує також зафіксований у 1911 р. в Київській губернії факт отримання з Австро-Угорщини та використання бандою бойових соціал-революціонерів інструментів для підробки монет [ЦДІАК, ф. 442, оп. 641, спр. 2, арк. 459 зв].

Окрім монет прототипами для підробки стають також і банкноти. Збут фальшивих банкнот іноді міг

досягати значної відстані між містами. Так, у червні 1892 р. у м. Станіславові затримано під-офіцера 58 піхотного полку, що зізнався у збути підроблених 50 гульденових банкнот цієї ж партії також у м. Трієсті та Саграді [Галицкая Русь, 1892, с. 3].

Виявлені підроблені банкноти одразу передавались на дослідження: «Підроблені 10-гульденові банкноти не перестають курсувати і надалі у м. Львові. Вчора перехоплено одну штуку такого роду фальсифікату і складено її в поліції з метою виконання відповідних дослідів» [Галичанин, 1901, с. 3]. Натомість перевірка готівки поштовим комісаром у м. Тернополі, якого направила Львівська дирекція пошт, було виявлено: «/.../ що в місті знаходиться в обігу величезна кількість підложних банкнот 100, 20 та 10 кор. чудового виготовлення. В самій поштовій касі знайшов він пакет фальсифікатів на суму, яку достовірно, 50000 кор. Маса того роду підробок знаходиться у тернопільських жителів. Повідомлена про це жандармерія, повідомила телеграфом до львівської дирекції поліції, що надіслало миттєво декількох агентів з дорученням, розпочати пошуки зловмисників. Є переконання про те, що фальшивомонетники перебувають у Тернополі» [Галичанин, 1909, с. 3].

18 (30) листопада 1896 р. газета «Діло» інформує населення про появу у м. Тернополі великої кількості фальшивих грошей, що вже виявлені і досліджуються представниками місцевої влади. Підозра у виготовленні підробок припадає на різьбярів Угера Басса, Лейбу Галлера та Хаскля Зайда, висловлюється підозра про збув ними підробок, виготовлених у Англії [Дело, 1896]. Популярність повідомлень про фальшивомонетників, пов'язаних із Великобританією зростала, саме тому в популярній галицькій газеті «Галичанин» опубліковано свідчення про виявлення в Англії величезної партії підробок банкнот номіналом у 10 фунтів стерлінгів, що за припущенням лондонської поліції, імовірно, могли бути друкованими у Відні [Галичанин, 1897, с. 3].

Послідовно до виявлення фальшивих банкнот у грошовому обігу владою було ініційовано протидію таким явищам та розслідування, з метою виявлення зловмисників. Про особливості проведення правоохоронними органами слідства повідомляє «Галичанин» у м. Львові: «Заарештовано підроблювачів банкнотів. Львівська поліція заарештувала 7 за новим стилем травня Сауля Понизівського, жида, що походить із Росії, що оселився останнім часом у Львові. Арешт відбувся згідно телеграфічній вимозі влади з м. Ряшів, де з приводу підробки грошей вже заарештовано декілька осіб. Понизовський має бути їх спільником. – Поліція у Відні заарештувала дня 8 нового стилю травня підроблені 100 коронові ноги» [Галичанин, 1904, с. 1]. Також редакція газети закликає громадян повідомляти жандармерію про виявлення підробок грошей: «Підроблені 10 гульденові банкноти курсують, як нам повідомляють, досить чисельно у Львові. А без сумніву і в провінції. Звертаємо на то увагу всіх, хто має або отримує «десятки». Про появу такого фальсифікату слід повідомляти в той же час

поліцію, жандармерію та інші органи» [Галичанин, 1898].

Не встояла перед фальшивомонетниками і банкнота найбільшого номіналу Австро-Угорського банку – 1000 кор., подібну підробку було конфісковано у м. Будієвічі у Чехії, виявивши її у машиніста потяга Груші та торгового агента Розенцвайга [Галичанин, 1904, с. 3].

Не обійшли фальшивомонетники стороною і підробку цінних паперів – у грудні 1897 р. державна прокуратура у м. Станіславові (нині – м. Івано-Франківськ – Б-Г.) звинуватила Стефановича Кастона у підробці цінних паперів [ДАІФО, ф. 225, оп. 1, спр. 37, арк. 3].

Перша Світова війна докорінно змінила основні принципи грошового обігу, спричинивши до підробки головним чином монет з дорогоцінного металу. Так у ході війни вперше з'явилися підробки золотих та дуже цінних 100-кор. монет, виконаних з дешевого жовтого металу [Огуй, 2004-с, с. 78]. У січні 1915 р., жандармське управління Тимчасового військового генерал-губернаторства в областях Австро-Угорщини, зайнятих по праву війни, повідомляло, що: «.../ у Львові поширюються фальшиві кредитні білети, головним чином 100 рублевого номіналу» [ЦДІАК, ф. 365, оп. 1, спр. 30, арк. 49]. За матеріалами цієї справи жандарми переслідували підозрюваних та встановили за ними спостереження. А у лютому 1915 р. львівське жандармське управління розслідувало повідомлення про масове розповсюдження євреєм Лейферманом фальшивих російських грошей [ЦДІАК, ф. 365, оп. 1, спр. 195, арк. 64-65]. Щодо слідства над фальшивомонетниками, в Російській імперії існувала також процедура фахової експертизи виявлених підозрілих кредитних білетів чи монет. Циркуляром Міністерства Юстиції 1915 р. всі виявлені фальшиві кредитні білети мали бути направлені на експертизу у Експедицію заготівлі цінних паперів [ЦДІАК, ф. 317, оп. 1, спр. 5885, арк. 20].

Нами також зафіксовано знахідки фальсифікатів за зразком російських імперських срібних та золотих монет (Рис. 16-17). Можна припустити, що ці підробки з'явилися в грошовому обігу під час окупації російськими військами території Галичини, адже актуальність виготовлення підробок обігових монет в самій Росії була викликана також і монетною кризою.

Під час Першої Світової війни на території окупованими російськими військами Галичини набувають примусового курсу та поширення російські кредитні білети. В цей час також зафіксована фінансова диверсійна діяльність австрійського уряду проти Російської імперії, що була втілення у виготовлення та ввезенні до прифронтової зони та Галичини фальшивих 10 рублів зразка 1909 року [Орлик, Бойко-Гагарін, 2017, с. 143–164].

Висновок. Отже, ситуація з фальшуванням грошей в Австрійській та Австро-Угорській імперії мала свої особливості. Поширені в Австрійській імперії обігові монети також стають прототипами для фальсифікації, що зафіксовані в джерелах історичної

Галичини та Буковини. Наявність в Австрійській імперії в першій чв. XIX ст. популярності російської монети, яка також часто ставала прототипом для фальсифікації.

У середині XIX ст. через нестабільність австрійської валюти все сильніші позиції займали російські гроші. Через торгівлю у Бессарабії, але одночасно і заборону до вивезення російської золотої та срібної монети, створилась ситуація потрапляння фальсифікатів за їх прототипом на територію Буковини, що, згідно побутуючих у краї чуток, потрапляли до Росії через фінансову диверсію Англії та Франції ще з часів Кримської війни. Через монетний дефіцит в Австрії, російська та інша іноземна монета займала все сильніші позиції, а відповідно – частіше підроблялась, з'явилися навіть фальшиві наполеондори, виготовлені таємно фальшивомонетниками в м. Трієсті. Традиційними злочином проти грошової маси, що до періоду пізнього Нового часу прямо прирівнювався до фальшивомонетництва, було обпилування монет різними способами.

Серед монет австрійської валюти з часу її появи, першими в якості прототипу фальшування було використано популярні гульденіві монети, але більшого обсягу фальшування зазнали розмінні дрібніші 10 та 20 крейцерів. Недовіру населення Буковини до російських грошей сприяло також завезення до Галичини суттєвої партії підробок різного номіналу з Англії, що розслідувалось на рівні Міністерства зовнішніх справ Австрії у 1868 р.

У 1860-ті рр. в якості прототипів для фальшування населенням Австро-Угорщини були використані і інші популярні срібні європейські монети, які потрапили через відміну заборони на їх ввіз – американські долари, швейцарські франки, іспанські сантими, італійські ліри та румунські леї.

Нову хвилю посилення впливу російських грошей у Буковині спричинив вихід з Німецького монетного союзу у 1866 р. У листопаді 1867 р. у м. Бродах затримано групу осіб, які займалась фальсифікацією російських кредитних білетів. Для більш ефективної протидії фальшивомонетництва та сприянню пошуку та затриманню підозрюваних, австрійська цензура строго заборонила та обмежила публікацію в газетній періодиці свідчень про хід слідства над фальшивомонетниками. Зважаючи на значну шкоду та широкий суспільний резонанс гучних справ щодо підробки та збуту грошей, найбільш гучні суди проводились за закритими дверима з обмеженим доступом до процесу сторонніх осіб, остерегаючись скандалу та бурхливої реакції спільноти.

З проведенням грошової реформи у 1892 р. та запровадженню кронної золотої монети, тенденції у фальшуванні змінились. Хоча, ще наприкінці карбування монет дореформеного зразка, у 1892 р. затримано фальшувальників дореформених монет. Грошова реформа в Австро-Угорщині викликала і застосування шахраями такого роду обману довірливого населення, як видання старих монет за нові. Так, старі золоті монети номіналом 8 флоринів, шахраї намагались пустити в обіг в якості нових 20 кор. монет, адже дизайн їх досить схожий, а старі ¼

гульденові срібні монети – за нові 1 кор. Лінійку сфальсифікованих найпопулярніших монет кін. XIX ст. знаходимо також в матеріалах судових справ Галичини та Буковини, найпопулярнішими з яких були 20 гел., 5 та 1 кор. Часті випадки затримання фальсифікатів монет безпосередньо у м. Чернівцях та Львові дають змогу припустити не лише про спрямування фальшивомонетників на збут до міст, як до розвинутих торгівельних центрів, а і локалізації в їх околицях виробництва фальсифікатів. Свідченнями цього можуть бути дві половини ливарної форми, виготовленої на межі XIX – XX ст. для фальсифікації грошей.

Для проведення офіційної державної експертизи виявлених підозрілих монет Міністерством фінансів Австро-Угорщини було запроваджено процедуру перевірки грошей на головному монетному дворі у Відні, в той час власнику монет тимчасово виписувалась квитанція, за якою в разі підтвердження автентичності грошей компенсувалась конфіскована сума. Після проведення експертизи, у відповідь на запит відправлявся експертний висновок, а самі підробки зберігались з наданням їм підконтрольного інвентарного номеру. Виведені з грошового обігу банкноти, за рішенням Австро-Угорського Банку у м. Відні, підлягали спаленню.

Маючи стабільний курс та високу якість австрійські гроші також були заманливими для фальшивомонетників за кордоном. Нами виявлено свідчення про факти підробки австро-угорських монет, виготовлені в Лондоні та Царстві Польському.

Технологічною відмінністю виготовлення підробок в Австро-Угорській та Російській імперіях є виготовлення фальшивих корон із сплаву «Британія»,

що має сірий відтінок та подібний до срібла. Дивно, що не знайшли свого відображення у підробці серед золотих обігових монет найпоширеніші – 10 та 20 кор. монети, відомими дослідникам лишилися лише золоті монети номіналом 4 дукати. Значно частіше в Австро-Угорщині ми знаходимо свідчення про виявлення та застереження щодо російських золотих монет. Можна припустити, що фальсифікати за прототипом російських золотих рублів виготовлялись в Австро-Угорщині через простіший дизайн та меншу кількість деталей малюнку російських монет. Не встояла перед фальшивомонетниками і банкнота найбільшого номіналу Австро-Угорського банку – 1000 кор., подібну підробку було конфісковано у м. Будієвичі у Чехії. Перша Світова війна докорінно змінила основні принципи грошового обігу, спричинивши до підробки головним чином монет з дорогоцінного металу. Так у ході війни вперше з'явилися підробки золотих та дуже цінних 100-кор. монет, виконаних з дешевого жовтого металу.

Нами також зафіксовано знахідки фальсифікатів за зразком російських імперських срібних та золотих монет. Можна припустити, що ці підробки з'явилися в грошовому обігу під час окупації російськими військами території Галичини, адже актуальність виготовлення підробок обігових монет в самій Росії була викликана також і монетною кризою.

Для підриву балансу у грошовій системі Російської імперії та окупованої нею території Галичини Австро-Угорщина вдалась до виготовлення та ввезення великих партій підроблених кредитних білетів 10 рублевого номіналу.

Список використаних джерел

Архівні матеріали

- Archiwum Głowne Aktow Dawnych (m. Warszawa), (AGAD). Zespol 191. KRSW. Sygnatura 7695. Kurs a falszowanie monet. Vol. VI. (1835 – 1837), str. 122.
- Arhiva Națională a Republicii Moldova. (ARNM), фонд 38. Бессарабський обласний карний суд (м. Кишинів), опис 1, справа 54. Справа про звинувачення мешканця м. Кишиніва І. Цопоя у зберіганні австрійських фальшивих грошей. Рік 1819, арк. 1.
- Державний архів Волинської області (ДАВО), фонд 368. Володимирський міський магістрат, опис 1, справа 86. Про нелегальний друк фальшивих асигнацій у Бродах. Рік 1848, арк. 11–11 зв.
- Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), фонд 721. Бургомістр м. Берегово, опис 4, справа 244. Донесення мешканця міста Папа Закеріяша про випадки спилування шахраями з золотих монет 1–2 грами. Рік 1850, арк. 1.
- Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО), фонд 225. Станіславська державна прокуратура, опис 1, справа 107. Звинувачувальне заключення по справі Гладуна Івана, звинувачуваного у підробці грошей. Рік 1908 – 1909, арк. 5–5 зв.
- Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО), фонд 225. Станіславська державна прокуратура, опис 1, справа 37. Справа про звинувачення Стефановича Кастана у підробці цінних паперів. Рік 1897, арк. 3.
- Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО), фонд 501. Коломийський окружний суд, опис 1, справа 561. Справа про звинувачення Близнюк Ганни у підробці грошей. Рік 1912, арк. 7 зв.–8.
- Державний архів Львівської області (ДАЛО), фонд 350. Дирекція поліції у Львові, опис 1, справа 2626. Слідча справа на Ластера та Відмара Ейзика, звинувачених у підробці грошей. Рік 1899, арк. 4, 4 зв.
- Державний архів Херсонської області (ДАХО), фонд 7. Херсонська митна застава, опис 2, справа 43. Циркулярні канцелярії Міністерства Фінансів про надходження фальшивих білетів в касу, припис керівника Одеського митного округу про затримання осіб, що мають при собі фальшиві російські асигнації. Рік 1843, арк. 4–4 зв.
- Державний архів Чернівецької області (ДАЧО), фонд 10. Секретна частина. Дирекція поліції. м. Чернівці, опис 1, справа 269. Рапорт службовця поліції Зейдера А. про розслідування факту фальсифікації грошових знаків. 1905 рік, арк. 1.
- Державний архів Чернівецької області (ДАЧО), фонд 10. Секретна частина. Дирекція поліції. м. Чернівці, опис 1, справа 680. Переписка з монетним двором у м. Відень про вилучення фальшивих грошових знаків на Буковині. Рік 1910, арк. 1.
- Державний архів Чернівецької області (ДАЧО), фонд 115. Крайовий суд Буковини. м. Чернівці, опис 3, справа 949. Справа про звинувачення служниці Семерча Катерини у підробці грошових монет. 1907 рік, арк. 7.
- Державний архів Чернівецької області (ДАЧО), фонд 115. Крайовий суд Буковини. м. Чернівці, опис 3, справа 498. Справа про обвинування Фелікса Казимира Рудковського на інших у підробці грошових знаків. 1905 рік, арк. 2–3.

Державний архів Чернівецької області (ДАЧО), фонд 115. Крайовий суд Буковини. м. Чернівці, опис 3, справа 1431. Про звинувачення мешканця громади Давидени Тоненки Михайла у фальсифікації грошових знаків. Рік 1909, арк. 1–1 зв.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК), фонд 317. Прокурор Київської судової палати, м. Київ, опис 1, справа 5885, арк. 20.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК), фонд 365. Жандармські установи тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини, опис 1, справа 30, арк. 49.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК), фонд 365. Жандармські установи тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини, опис 1, справа 195, арк. 64–65.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК), фонд 442. Канцелярія Київського військового, Подільського та Волинського Генерал-Губернатора, опис 820, справа 19. Про появу у Австрії великої кількості російських піддроблених грошей. 1870 рік, арк. 6.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК), фонд 442. Канцелярія Київського, Подільського та Волинського генерал-губернатора, опис 641, справа 2, ч. 1. Справа про донесення з різних місць та осіб про випадки, що трапились у Київській губернії. Рік 1911 – 1912, арк. 459 зв.

Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ), фонд 156. Вища державна прокуратура м. Львів, опис 1, справа 73. Донесення прокурорів про випадки підробки грошей в їх повітах. Рік 1872 – 1874, арк. 14.

Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ), фонд 156. Вища державна прокуратура м. Львів, опис 1, справа 131. Справа Бачинського Юзефа обвинуваченого у підробці грошей. Рік 1873 – 1874, арк. 73, 90.

Газети

- 1425 лет вязнице, *Діло*, Ч. 254, понеділок, 11 (23) падолиста, Львів, 1896, с. 3.
- Арестованные поддельщики монет, *Галичанин*, Ч. 44, 25 февраля (9 марта), Львов, 1904, с. 3.
- В процессе о подделку банкнотов, *Галичанин*, Ч. 56, пятница 12 (24) марта, Львов, 1893, с. 3.
- Велику шайку фальшовников викрито в Парижі, *Діло*, Ч. 269, 29 падолиста (11 грудня), Львів, 1896, с. 2.
- Доморощенный монетчик, *Галичанин*, Ч. 101, 8 (20) мая, Львов, 1896, с. 3.
- Дробны вести, *Діло*, Ч. 172, 1 (13) серпня, Львів, 1896, с. 3.
- Из Кишинева телеграфируют, *Труд*, № 63, 11 июня, Киев, 1882, с. 3.
- Подделка 10 короновых банкнотов, *Галичанин*, Ч. 148, 4 (17) іюля, Львов, 1903, с. 3.
- Подделка 10 короновых банкнотов, *Галичанин*, Ч. 148, 4 (17) іюля, Львов, 1903, с. 3.
- Подделка австрийских банкнотов, *Галичанин*, Ч. 48, 3 (15) марта, Львов, 1893, с. 3.
- Подделка банкнотов на ширшие размеры, *Галичанин*, Суббота, 21 февраля (6 марта) 1909 г. Львов, 1909, с. 3.
- Подделка банкнотов, *Галичанин*, Ч. 40, 19 февраля (3 марта), Львов, 1897, с. 3.
- Поддельные 10-гульденовой банкноты, *Галичанин*, Ч. 291, 25 декабря, Львов, 1898, с. 3.
- Поддельные 10 гульденовой банкноты, *Галицкая Русь*, № 61, субота, 14 (26) марта, Львов, 1892, с. 3.
- Поддельные 10-геллеровки, *Галичанин*, Ч. 231, четверг, 12 (25) октября, Львов, 1900, с. 3.
- Поддельный 10-гульденовый банкноты, *Галичанин*, Ч. 189, пятница, 24 августа (6 сентября), Львов, 1901, с. 3.
- Поддельные 1-гульденовый банкноты, *Галицкая Русь*, № 220, среда, 30 сентября (12 октября), Львов, 1892, с. 3.
- Поддельные банкноты, *Галицкая Русь*, Ч. 146, 1 (13) іюля, Львов, 1892, с. 3.
- Поддельный полуимпериалы, *Галичанин*, Ч. 101, 8 (20) мая, Львов, 1896, с. 3.
- Поддельщик банкнотов, *Галицкая Русь*, Ч. 264, 21 ноября (3 декабря), Львов, 1892, с. 3.
- Поддельщик грошей, *Галицкая Русь*, Ч. 197, 1 (13) сентября, Львов, 1892, с. 3.
- Поддельщик монет, *Галицкая Русь*, № 133, 13 (25) іюня, Львов, 1892, с. 3.
- Поддельщик монет, *Галицкая Русь*, № 210, пятница 18 (30) сентября, Львов, 1892, с. 3.
- Поддельщик монет, *Галичанин*, Ч. 127, Львов, 1895, с. 3.
- Поддельщик монет, *Галичанин*, Ч. 53, 7 (19) марта, Львов, 1895, с. 3.
- Поддельщика монет арестовали, *Галичанин*, Ч. 184, 18 (31) августа, Львов, 1901, с. 3.
- Поддельщики банкнотов, *Галицкая Русь*, № 29, 6 (18) февраля, Львов, 1892, с. 3.
- Поддельщики банкнотов, *Галичанин*, № 289, 25 декабря (7 января), Львов, 1909, с. 5.
- Поддельщики грошей, *Галицкая Русь*, Львов, 1892, Ч. 52, с. 3.
- Поддельщики монет, *Галичанин*, Ч. 55, четверг, 11 (23) марта) 1893 г. Львов, 1893, с. 3.
- Полиция в Ведне арестовала, *Галичанин*, Ч. 94, 28 апреля (11 мая), Львов, 1904, с. 1.
- Против фальшовника банкнотов, *Дело*, Ч. 260, понедельник 18 (30) падолиста, Львов, 1896, с. 3.
- Фабрика банкнотов, *Діло*, Ч. 129, понеділок, 12 (24) червня, Львів, 1895, с. 3.
- Фальсификаты серебряных гульденов, *Галичанин*, Ч. 97, 3 (15) мая, Львов, 1895, с. 3.
- Фальшивы короны, *Дело*, Ч. 199, 5 (17) вересня, Львов, 1895, с. 3.
- Фальшивы монеты однорейнскови, *Батьківщина*, Число 42, дня 12 (24) жовтня, Львов, 1890, с. 527.
- Фальшивы подроблены гульдены, *Дело*, Ч. 95, 1 (13) мая, Львов, 1895, с. 3.
- Фальшивые банкноты, *Дело*, Ч. 260, понедельник 18 (30) падолиста, Львов, 1896, с. 3.
- Фальшивые гроши, *Галицкая Русь*, № 77, 3 (15) апреля, Львов, 1892, с. 3.
- Фальшивый короны, *Дело*, Ч. 177, среда 9 (21) серпня, Львов, 1895, с. 3.
- Фальшовник грошей, *Дело*, Ч. 48, среда 1 (13) марта, Львов, 1895, с. 3.
- Фальшовники грошей, *Діло*, Ч. 80, среда, 13 (25) цветня, Львів, 1895, с. 3.
- Шайку поддельщиков 20-крейцеровок, *Галицкая Русь*, № 33, вторник, 10 (23) февраля, Львов, 1892, с. 4.
- Шайку поддельщиков, *Галичанин*, Ч. 244, 29 октября (11 ноября), Львов, 1904, с. 3.
- Як Лесь став фальшовником грошей, *Дело*, Ч. 262, 20 падолиста (2 грудня), Львов, 1896, с. 3.

Музейні колекції

Чернівецький обласний краєзнавчий музей, Російська імперія, Тогочасна підробка монети 20 коп. 1505 р. СПб АР. Інв. № НМ-1096 (С-127) / КН 4094.

Національний музей історії України, Австро-Угорська імперія, Галичина, товарна пломба із цифрою «3», Інв. № МДМ-1431-1344.

Література

Boiko-Gagarin, A., 2013, Some forgeries of the Leopold I Habsburg Kreuzer coins (1657 – 1705) found in Transcarpathia and Bucovina, *Studii si cercetari de numismatica*, (IV) XVI, Bucuresti, 2013, p. 191–194.

Budaj, M., Richtera L., Jankovich P., Zmrzly M., Masilko J., 2014. Dobre falzum uhorskeho anonymneho denara typu Huszar 167, *Denarius, Numizmaticky Casopis*, Cislo 4, Bratislava, s. 46–59.

Hunka, J., 2013. Nalez fenigov a ich uhorskych napodobenin z 13.-14. Storocia z oblasti Senec-Boldog, *Zbornik Slovenskeho narodneho musea*, CIV, Historia 50, Bratislava, p. 129–141.

Orlyk, V., 2016. *To the question of the identification of the Severin Banat with the symbols of the Teutonic Order*. The Third International Numismatics Congress «Royalty in Romania», Brasov, p. 87–91.

Sustek, Z., Tirpak, J., 2017. Falsovanie minci v 19. a na pociatku 20. storocia: zmeny technologie vyroby a zlozenia kovov, vyber nominalne, *Numizmatika*, № 27, Bratislava, s. 75–82.

Биткин, В., 2003. *Сводный каталог монет России*. Часть II (1740 – 1917), Киев: Юнона-Монета, с. 1024–1025.

Бойко-Гагарин, А., 2017. *Фальшивомонетничество в Центральной и Восточной Европе в эпоху Средневековья и раннего Нового времени*, Киев: Украинская конфедерация журналистов, 560 с.

Бойко-Гагарин, А., 2015. Фальшивый венгерский талер 1580 года, *Нумизматика и Фалеристика*, № 1, с. 8.

Бойко-Гагарин, А., 2020. Інструменти для підробки монет Австро-Угорщини, *Нумизматика і фалеристика*, № 1, Київ, с. 15–17.

Бойко-Гагарин, А., 2020. Особливості лінгвістичної термінології щодо фальшивомонетників в Російській та Австро-Угорській імперії у XIX – поч. XX ст., *Етнічна історія народів Європи*, Випуск 60, Київ, с. 55–63. DOI: 10.17721/2518-1270.2020.60.06

Огуй, О., 2008. *Монетні знахідки на Буковині. Системно-квантитативне зіставлення*, 2 Вид. Чернівці: «Рута», 256 с.

Огуй, О., 2004. Фальшиві монети в конвенційному обігу на Буковині (1774 – 1857), *Етнокультура у контексті світової історії*: Матеріали VI міжнародного наукового семінару «Черезовські читання», Чернівці, 20 березня 2004, Чернівці: Прут, с. 59–65.

Огуй, О., 2004. Фальшиві паперові гроші на Буковині XIX – XX ст., *Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології*, Т. 1(17), Чернівці-Прут, с. 10–25.

Огуй, О., 2004. Фальшування монет у період Австрійської та Золотої коронової валют на Буковині (на архівному матеріалі), Р. Ф. Кайндль і українська історична наука, Матеріали Міжнародного наукового семінару «Кайндлівські читання», Чернівці, 22-23 травня 2004 р., Ч. 2, Вишніця: Черемош, с. 73–79.

Орлик, В., 2015. Знахідки на Волині монет банату Северин із символікою Тевтонського ордену, *Актуальні проблеми нумизматики у системі спеціальних галузей історичної науки*: тези доповідей III-ї міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 листопада 2015 р. Кіровоград–Київ–Переяслав-Хмельницький, с. 46–47.

Орлик, В., 2007. Селянство України в фінансовій політиці імперій Романових і Габсбургів, *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.*, Вип. 13, с. 83–86.

Орлик, С., Бойко-Гагарин, А., 2017. Фальшивомонетництво в Україні в роки Першої світової війни, *Український нумизматичний щорічник*, №1, Київ, с. 143–164.

Прохненко, І., 2016. Фальшивомонетна справа на Королівському замку Нялаб, III Міжнародна наукова конференція «Пам'ятки Тустані в контексті освоєння Карпат у доісторичну добу та в середньовіччі: проблеми їх збереження та використання», (Львів-Урич) 7–8 квітня 2016, Львів, с. 28–30.

Прохненко, І., Жиленко, М., 2017. Фальшиві монети Середнянського замку, *Український нумизматичний щорічник*, Київ – Переяслав-Хмельницький – Кропивницький, Вип. 1, с. 86–97.

Прохненко, І., Жиленко, М., 2016. Розвиток фальшивомонетництва на землях Північно-Східної Угорщини у XV-XVI століттях (за матеріалами замків Закарпаття), *Науковий вісник Ужгородського університету, Серія: історія*, Ужгород, Вип. 1 (34), с. 7–20.

Сов'як, П., 2013. Бориславські «олов'яні монети» XIX ст. замітники реальних грошей, *Львівські нумизматичні записки*, № 10, Львів, с. 49–50.

Танашик, В., 2012. До питання про стан приватного колекціонування на Буковині у кінці XIX на початку XX століть. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, *Роль та місце музеїв у підвищенні туристичної привабливості регіонів*, Чернівці, 15 грудня 2011 р., Чернівці: Букрек, с. 235–238.

Танашик, В., 2013. Формування музейної колекції Чернівецького обласного краєзнавчого музею, *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції до 150-ї річниці заснування крайового музею в Чернівцях*. Чернівці, 15-16 травня 2013 р., Чернівці: Бекрек, с. 298–305.

Шуст, Р., 2009. *Нумизматика. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні*. Навч. пос. 2-ге вид., Київ: Знання, с. 234–235.

Каталоги аукціонів

Papiergeld & Notgeld, Sammlung Bazlik, Budapest, 2. Sonderauktion, Montag, 26 Mai 1997, Wien, 1997, Lot № 126, 100 Gulden 1858 (hamisitvany, falsifikat).

Papiergeld & Notgeld, Sammlung Bazlik, Budapest, 2. Sonderauktion, Montag, 26 Mai 1997, Wien, 1997, Lot № 124, 1 Gulden 1858 (hamisitvany, falsifikat).

Papiergeld & Notgeld, Sammlung Bazlik, Budapest, 2. Sonderauktion, Montag, 26 Mai 1997, Wien, 1997, Lot № 125, 10 Gulden 1858 (hamisitvany, falsifikat).

Papiergeld & Notgeld, Sammlung Bazlik, Budapest, 2. Sonderauktion, Montag, 26 Mai 1997, Wien, 1997, Lot № 126, 100 Gulden 1858 (hamisitvany, falsifikat).

Антик-салон «Дукат», Нумізматичний аукціон № 7, Лот 411, Імітація Австро-Угорського 4 дуката, 1905.

References

Archives

- Archiwum Głowne Aktow Dawnych w Warszawie*. [Central Archives of Historical Records in Warsaw]. Fund: Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych. [Governmental Commission for Internal Affairs], desc. 191, KRSW, case 7695. *Kurs a fałszowanie monet*. [The circulation of the counterfeit coins], vol. VI. (1835 – 1837), s. 122. (in Russian).
- Arhiva Națională a Republicii Moldova*. [The national archives of the Republic of Moldova], fund 38. Bessarabskyi oblasnyi karnyi sud (m. Kyshyniv). [Bessarabian Regional Criminal Court (Chisinau)], desc. 1, sprava 54. *Sprava pro zynuvachennia meshkantsia m. Kyshyniva I. Tsopoia u zberihanni avstriiskyykh falshyvykh hroshei*. [The case of accusation of a resident of Chisinau I. Tsopoy in possession of Austrian counterfeit money]. year 1819, s. 1. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti* [The State Archives of Volyn Region], fund 368. Volodymyrskyi miskyi mahistrat [Vladimir city magistrate], desc. 1, case 86. *Pro nelegalnyi druk falshyvykh asyhnatsii u Brodakh*. [About illegal printing of fake banknotes in Brody]. year 1848, s. 11–11 rev. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Zakarpatskoi oblasti* [State Archives of the Transcarpathian region], fund 721. Burhomistr m. Berehovo [Mayor of Berehovo], desc. 4, case 244. *Donesennia meshkantsia mista Papa Zakeriasha pro vypadky spyliuvannia shakhraimyy z zolotyykh monet 1–2 hramy* [Report of a resident of the city of Papa Zakerias about cases of swindling by fraudsters of gold coins 1-2 grams]. year 1850, s. 1. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region], fund 225. Stanislavska derzhavna prokuratura [Stanislav State Prosecutors Office], desc. 1, case 107. *Zynuvachuvalne zakliuchennia po spravi Hladuna Ivana, zynuvachuvanoho u pidrobtsti hroshei* [Indictment in the case of Gladun Ivan, accused of counterfeiting money]. year 1908 – 1909, s. 5–5 rev. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region], fund 225. Stanislavska derzhavna prokuratura [Stanislav State Prosecutors Office], desc. 1, case 37. *Sprava pro zynuvachennia Stefanovycha Kastona u pidrobtsti tsinnykh paperiv* [The case of Stefanovich Castons accusation of forgery of securities]. year 1897, s. 3. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region], fund. 501. Kolomyiskyi okruzhnyi sud [Kolomyia District Court], desc. 1, case 561. *Sprava po zynuvachenniu Blyzniuk Hanny u pidrobtsti hroshei* [The case against Anna Bliznyuk for counterfeiting money]. year 1912, s. 7 rev. – 8. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti* [State Archives of Lviv Region], fund 350. Dyrektsiia politsii u Lvovi [Police Directorate in Lviv], desc. 1, case 2626. *Slidcha sprava na Lastera ta Vidmara Eyzika, zynuvachenykh u pidrobtsti hroshei* [Investigators are investigating Luster and Vidmar Eyzik, who are accused of counterfeiting money]. year 1899, s. 4, 4 rev. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Khersonskoi oblasti* [State Archives of Kherson region], fund 7. Khersonska mytna zastava [Kherson customs post], desc. 2, case 43. *Tsykuliarii kantseliarii Ministerstva Finansiv pro nadkhodzhennia falshyvykh biletiv v kasu, prypys kerivnyka Odeskoho mytnoho okruhu pro zatrymanna osib, shcho maiut pry sobi falshyvi rosiiskii asyhnatsii* [Circulars of the Office of the Ministry of Finance on the receipt of fake credit bills at the cash office, the order of the head of the Odessa customs district on the detention of persons carrying fake Russian banknotes]. year 1843, s. 4–4 rev. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti* [State Archives of Chernivtsi region], fund 10. Sekretna chastyna. Dyrektsiia politsii. m. Chernivtsi [Secret part. Police Directorate. Chernivtsi], desc. 1, case 269. *Raport sluzhbovtsia politsii Zeidera A. pro rozsliduvannia faktu falsyfikatsii hroshovykh znakov* [Report by police officer Seider A. on the investigation of the fact of counterfeiting banknotes]. year 1905, s. 1. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti* [State Archives of Chernivtsi region], fund 10. Sekretna chastyna. Dyrektsiia politsii. m. Chernivtsi [Secret part. Police Directorate. Chernivtsi], desc. 1, case 680. *Perepyska z monetnym dvorom u m. Viden pro vyluchennia falshyvykh hroshovykh znakov na Bukovyni* [Correspondence with the Mint in Vienna on the seizure of counterfeit banknotes in Bukovina]. year 1910, s. 1. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti* [State Archives of Chernivtsi region], fund 115. Kraiovyi sud Bukovyny. m. Chernivtsi [Bukovina Regional Court. Chernivtsi], desc. 3, case 949. *Sprava pro zynuvachennia sluzhnytsi Semercha Kateryny u pidrobtsti hroshovykh monet* [The case of accusation of Catherine Semerchs maid of counterfeiting money coins]. year 1907, s. 7. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti* [State Archives of Chernivtsi region], fund 115. Kraiovyi sud Bukovyny. m. Chernivtsi [Bukovina Regional Court. Chernivtsi], desc. 3, case 498. *Sprava pro obvyuvachennia Feliksa Kazymyra Rudkovskoho na inshykh u pidrobtsti hroshovykh znakov* [The case of Felix Kazimir Rudkovsky being accused of counterfeiting others]. year 1905, s. 2–3. (in Russian).
- Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti* [State Archives of Chernivtsi region], fund 115. Kraiovyi sud Bukovyny. m. Chernivtsi [Bukovina Regional Court. Chernivtsi], desc. 3, case 1431. *Pro zynuvachennia meshkantsia hromady Davydany Tonenky Mykhaila u falsyfikatsii hroshovykh znakov* [On the accusation of a resident of the community Davydana Tonenko Mykhailo in counterfeiting banknotes]. year 1909, s. 1–1 rev. (in Russian).
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv* [Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv], fund 317. *Prokuror Kyivskoi sudovoi palaty, m. Kyiv* [Prosecutor of the Kyiv Judicial Chamber, Kyiv], desc. 1, case 5885, s. 20. (in Russian).
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv* [Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv], fund 365. *Zhandarmski ustanovy tymchasovoho viiskovoho heneral-hubernatorstva Halychyny* [Gendarmerie institutions of the temporary military governor-general of Galicia], desc. 1, case 30, s. 49. (in Russian).
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv* [Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv], fund 365. *Zhandarmski ustanovy tymchasovoho viiskovoho heneral-hubernatorstva Halychyny* [Gendarmerie institutions of the temporary military governor-general of Galicia], desc. 1, case 195, s. 64–65. (in Russian).
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv* [Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv], fund 442. *Kantseliaria Kyivskoho viiskovoho, Podilskoho ta Volynskoho Heneral-Hubernatora* [Chancellery of the Kyiv Military, Podolsk and Volyn Governors-General], desc. 820, case 19. *Pro poiavu u Avstrii velykoi kilkosti rosiiskyykh pidroblenykh hroshei* [About the appearance in Austria of a large amount of Russian counterfeit money]. year 1870, s. 6. (in Russian).
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv* [Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv], fund 442. *Kantseliaria Kyivskoho, Podilskoho ta Volynskoho heneral-hubernatora* [Office of the Governor-General of Kyiv, Podil and Volyn], desc. 641, case 2, ch. 1. *Sprava pro donesennia z riznykh mist ta osib pro vypadky, shcho trapylis u Kyivskii hubernii* [The case of

- reports from various places and people about incidents that occurred in the Kiev province]. year 1911 – 1912, s. 459 rev. (in Russian).
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv* [Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv], fund 156. *Vyshcha derzhavna prokuratura m. Lviv* [Higher State Prosecutors Office of Lviv], desc. 1, case 73. *Donesennia prokuroriv pro vypadky pidrobky hroshei v yikh povitakh* [Reporting to prosecutors on cases of counterfeiting in their counties]. year 1872 – 1874, s. 14. (in Russian).
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv* [Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv], fund 156. *Vyshcha derzhavna prokuratura m. Lviv* [Higher State Prosecutors Office of Lviv], desc. 1, case 131. *Sprava Bachynskoho Yuzefa obvynuvachenoho u pidrobtsi hroshei* [The case of Bachynsky Józef accused of counterfeiting money]. year 1873 – 1874, s. 73, 90. (in Russian).
- Newspapers
- 1425 let viaznytse [1425 years in jail], *Dilo* [The Business. The newspaper]. P. 254, Monday, 11 (23) November, Lviv, 1896, p. 3. (in Russian).
- Arestovannye poddelshchyky monet [Arrested counterfeiters], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 44, 25 February (9 March), Lviv, 1904, p. 3. (in Russian).
- V protsesse o poddelku banknotov [In the process of counterfeiting banknotes], *Halychanyn* [Galichanin. The newspaper], P. 56, Friday 12 (24) March, Lviv, 1893, p. 3. (in Russian).
- Velyku shaiku falshovnykov vykryto v Paryzhy [A large gang of counterfeiters was exposed in Paris], *Dilo* [The Business. The newspaper], P. 269, 29 November (11 December), Lviv, 1896, p. 2. (in Russian).
- Domoroshchennyi monetnyk [Homegrown coin changer], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 101, 8 (20) May, Lviv, 1896, p. 3. (in Russian).
- Drobny vesty [Small news], *Dilo* [The Business. The newspaper], P. 172, 1 (13) August, Lviv, 1896, p. 3. (in Russian).
- Yz Kyshyneva telehrafyruut [The telegraph from Chisinau], *Trud* [The Labor. The newspaper], № 63, 11 June, Kiev, 1882, p. 3. (in Russian).
- Poddelka 10 koronovykh banknotov [Counterfeit 10 corona Banknotes], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], p. 148, 4 (17) July, Lviv, 1903, p. 3. (in Russian).
- Poddelka 10 koronovykh banknotov [Counterfeit 10 corona Banknotes], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 148, 4 (17) July, Lviv, 1903, p. 3. (in Russian).
- Poddelka avstriyskykh banknotov [Counterfeiting Austrian banknotes], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 48, 3 (15) March, Lviv, 1893, p. 3. (in Russian).
- Poddelka banknotov na shyrshye razmery [Counterfeiting banknotes in a huge amount], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], Saturday, 21 February (6 March) 1909 h. Lviv, 1909, p. 3. (in Russian).
- Poddelka banknotov [Counterfeiting Banknotes], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 40, 19 February (3 March), Lviv, 1897, p. 3. (in Russian).
- Poddelnye 10-huldenovyi banknoty [Fake 10 guilder notes], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 291, 25 December, Lviv, 1898, p. 3. (in Russian).
- Poddelnyy 10 huldenovii banknoty [Counterfeit 10 gulden notes], *Halytskaia Rus* [The Galiczkaia Rus`. The newspaper], № 61, Saturday, 14 (26) March, Lviv, 1892, p. 3. (in Russian).
- Poddelnyy 10-hellerovky [Fake 10 heller coins], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 231, Thursday, 12 (25) October, Lviv, 1900, p. 3. (in Russian).
- Poddelnyi 10-huldenovyy banknoty [Fake 10 gulden notes], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 189, Friday, 24 August (6 September), Lviv, 1901, p. 3. (in Russian).
- Poddelnyy 1-huldenovyy banknoty [Fake 1- gulden notes], *Halytskaia Rus* [The Galiczkaia Rus`. The newspaper], № 220, Wednesday, 30 September (12 October), Lviv, 1892, p. 3. (in Russian).
- Poddelnyy banknoty [Counterfeit banknotes], *Halytskaia Rus* [The Galiczkaia Rus`. The newspaper], P. 146, 1 (13) July, Lviv, 1892, p. 3. (in Russian).
- Poddelnyy poluymperyaly [Fake semi-imperials], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 101, 8 (20) May, Lviv, 1896, p. 3. (in Russian).
- Poddelshchyk banknotov [Banknote counterfeiter], *Halytskaia Rus* [The Galiczkaia Rus`. The newspaper], P. 264, 21 November (3 December), Lviv, 1892, p. 3. (in Russian).
- Poddelshchyk hroshei [Counterfeiter of money], *Halytskaia Rus* [The Galiczkaia Rus`. The newspaper], P. 197, 1 (13) September, Lviv, 1892, p. 3. (in Russian).
- Poddelshchyk monet [Coin counterfeiter], *Halytskaia Rus* [The Galiczkaia Rus`. The newspaper], № 133, 13 (25) June, Lviv, 1892, p. 3. (in Russian).
- Poddelshchyk monet [Coin counterfeiter], *Halytskaia Rus* [The Galiczkaia Rus`. The newspaper], № 210, Friday 18 (30) September, Lviv, 1892, p. 3. (in Russian).
- Poddelshchyk monet [Coin counterfeiter], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 127, Lviv, 1895, p. 3. (in Russian).
- Poddelshchyk monet [Coin counterfeiter], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 53, 7 (19) March, Lviv, 1895, p. 3. (in Russian).
- Poddelshchyka monet arestovaly [The counterfeiter was arrested], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 184, 18 (31) August, Lviv, 1901, p. 3. (in Russian).
- Poddelshchyky banknotov [Banknote counterfeiters], *Halytskaia Rus* [The Galiczkaia Rus`. The newspaper], № 29, 6 (18) February, Lviv, 1892, p. 3. (in Russian).
- Poddelshchyky banknotov [Banknote counterfeiters], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], № 289, 25 December (7 January), Lviv, 1909, p. 5. (in Russian).
- Poddelshchyky hroshei [The money counterfeiters], *Halytskaia Rus* [The Galiczkaia Rus`. The newspaper], Lviv, 1892, P. 52, c. 3. (in Russian).
- Poddelshchyky monet [Coin counterfeiters], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 55, Thursday, 11 (23) March 1893. Lviv, 1893, p. 3. (in Russian).

- Polytsyia v Vedne arestovala [Police in Vienna arrested], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 94, 28 April (11 May), Lviv, 1904, p. 1. (in Russian).
- Protiv falshovnyka banknotov [Against a banknote counterfeiter], *Delo* [The Business. The newspaper], P. 260, Monday 18 (30) November, Lviv, 1896, p. 3. (in Russian).
- Fabryka banknotov [Banknote factory], *Dilo* [The Business. The newspaper], P. 129, Monday, 12 (24) June, Lviv, 1895, p. 3. (in Russian).
- Falsyfykaty serebrianykh huldenov [Counterfeits of silver guldens], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 97, 3 (15) May, Lviv, 1895, p. 3. (in Russian).
- Falshyvy korony [Fake coronas], *Delo* [The Business. The newspaper], P. 199, 5 (17) September, Lviv, 1895, p. 3. (in Russian).
- Falshyvy monety odnoreynskovy [Counterfeit Rein coins], *Batkvishchyna* [The Home. The newspaper], Numeric 42, day 12 (24) October, Lviv, 1890, p. 527. (in Russian).
- Falshyvy podroblyeny huldeny [Fake fake guldens], *Delo* [The Business. The newspaper], P. 95, 1 (13 May), Lviv, 1895, p. 3. (in Russian).
- Falshyvy banknoty [Counterfeit banknotes], *Delo* [The Business. The newspaper], P. 260, Monday 18 (30) November, Lviv, 1896, p. 3. (in Russian).
- Falshyvy hroshe [Counterfeit money], *Halyskaia Rus* [The Galiczkaia Rus'. The newspaper], № 77, 3 (15) April, Lviv, 1892, p. 3. (in Russian).
- Falshyvy korony [Fake coronas], *Delo* [The Business. The newspaper], P. 177, Wednesday 9 (21) August, Lviv, 1895, p. 3. (in Russian).
- Falshovnyk hroshei [Counterfeit money], *Delo* [The Business. The newspaper], P. 48, Wednesday 1 (13) March, Lviv, 1895, p. 3. (in Russian).
- Falshovnyky hroshei [Counterfeiters of money], *Dilo* [The Business. The newspaper], P. 80, Wednesday, 13 (25) April, Lviv, 1895, p. 3. (in Russian).
- Shaiku poddelshchikov 20-kreierovok [A gang of counterfeiters of 20 kreutzer], *Halyskaia Rus* [The Galiczkaia Rus'. The newspaper], № 33, Tuesday, 10 (23) February, Lviv, 1892, p. 4. (in Russian).
- Shaiku poddelshchikov [A gang of counterfeiters], *Halychanyn* [The Galichanin. The newspaper], P. 244, 29 October (11 November), Lviv, 1904, p. 3. (in Russian).
- Yak Les stav falshovnykom hroshei [How Les became a money counterfeiter], *Delo* [The Business. The newspaper], P. 262, 20 November (2 December), Lviv, 1896, p. 3. (in Russian).

Museum collection

- Chernivtsi Regional Local Lore Museum*, Russian Empire, then counterfeit coin 20 kopecks 1905. СПб АР. Inv. № HM-1096 (C-127) / KH 4094.
- National Museum of History of Ukraine*, Austro-Hungarian Empire, Galicia, commodity seal with the number «3», Inv. № МДМ-1431-1344.

Literature

- Bitkin, V. V., 2003. *Svodnyy katalog monet Rossii*. [The consolidated catalog of Russian coins. Part II (1740 – 1917)]. Chast' II (1740-1917), Kiev: *Junona-Moneta*, s. 1024–1025. (in Russian).
- Boiko-Gagarin, A., 2013. *Some forgeries of the Leopold I Habsburg Kreutzer coins (1657-1705) found in Transcarpathia and Bucovina*. Studii si cercetari de numismatica. (IV) XVI, Bucuresti, pp. 191–194. (in English).
- Boiko-Haharin, A. S., 2020. *Osoblyvosti linhvistychnoi terminolohii shchodo falshyvomonetykiv v Rosiiskii ta Avstro-Uhorskii imperii u XIX – poch. XX st.* [Features of linguistic terminology regarding counterfeiters in the Russian and Austro-Hungarian Empire in the XIX – beginning. Twentieth century], *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, 60, s. 55–63. DOI: 10.17721/2518-1270.2020.60.06. (in Ukrainian).
- Boiko-Haharin, A. S., 2020. *Instrumenty dlia pidrobky monet Avstro-Uhorshchyny*. [The tools for counterfeiting of Austria-Hungary coins], *Numizmatyka i falerystyka*, 1, s. 15–17. (in Ukrainian).
- Bojko-Gagarin, A. S., 2015. *Fal'shivyy vengerskij taler 1580 goda*. [Fake Hungarian Thaler of 1580], *Numizmatika i Faleristika*, 1, s. 8. (in Russian).
- Bojko-Gagarin, A. S., 2017. *Fal'shivomonetnichestvo v Central'noj i Vostochnoj Evrope v jepohu Srednevekov'ja i rannego Novogo vremeni* [The coin counterfeiting in Central and Eastern Europe in the Middle age and early Modern time], Kiev: *Ukrainskaja konfederacija zhurnalystov*, 560 s. (in Russian).
- Budaj, M., Richter, L., Jankovich, P., Zmrzly, M., Masilko, J., 2014. *Dobove falzum uhorskeho anonymneho denara typu Huszar 167*. [Period forgery of the Hungarian anonymous denar type Huszar 167], *Denarius, Numizmaticky Casopis*, 4, s. 46–59. (in Slovak).
- Hunka, J., 2013. *Nalez fenigov a ich uhorskych napodobenin z 13.–14. Storočia z oblasti Senec-Boldog*. [Finding of the fenigs and their Hungarian imitations from the 13th-14th century from Senec-Boldog], *Zbornik Slovenskeho narodneho musea*. CIV, Historia 50, s. 129–141. (in Slovak).
- Ohui, O., 2004. *Falshyvi monety v konventsiinomu obihu na Bukovyni (1774 – 1857)*. [Counterfeit Coins in Conventional Circulation in Bukovina (1774 – 1857)]. *Etnokultura u konteksti svitovoi istorii*: Abstract of papers: *Cherezovskii chytannia*, Chernivtsi, 20 bereznia 2004., s. 59–65. (in Ukrainian).
- Ohui, O., 2008. *Monetni znakhidky na Bukovyni. Systemno-kvantytyvne zistavlennia*. [Coin finds in Bukovina. System-quantitative comparison], Ed. 2, Chernivtsi: «Ruta», 256 s. (in Ukrainian).
- Ohui, O. D. (2004) *Falshuvannia monet u period Avstriiskoi ta Zolotoi koronovoi valiut na Bukovyni (na arkhivnomu material)*. [Counterfeiting of coins during the Austrian and Gold korona currencies in Bukovina (based on the archival material)]. Abstract of papers. R.F. Kaindl i ukrainska istorychna nauka. Materialy Mizhnarodnoho naukovo seminaru «Kaindlivskii chytannia», s. 73–79. (in Ukrainian).
- Ohui, O. D., 2004. *Falshyvi paperovi hroshe na Bukovyni XIX – XX st.* [Counterfeit paper money in Bukovina in the 19th – 20th centuries], *Pytannia starodavnoi ta serednovichnoi istorii, arkhleolohii y etnolohii*, t. 1 (17), s. 10–25. (in Ukrainian).

Orlyk, S. V., Boiko-Haharin, A. S., 2017. *Falshyvomonetnytsvo v Ukraini v roky Pershoi svitovoi viiny* [Money counterfeiting in Ukraine during the WWI]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk* [The Ukrainian Numismatic Annual], (1), s. 143–164. (in Ukrainian).

Orlyk, V., 2015. *Znakhidky na Volyni monet banatu Severyn iz symbolikoiiu Tevtonskoho ordenu*. [The finds of the banat Severin coins with the signs of the Teutonic Order in Volynia]. *Aktualni problemy numizmatyky u systemi spetsialnykh haluzei istorychnoi nauky: tezy dopovidei III-i mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 5-6 lystopada 2015 r. Kirovohrad–Kyiv–Pereiaslav–Khmelnyskyi, 2015, s. 46–47. (in Ukrainian).

Orlyk, V., 2016. *To the question of the identification of the Severin Banat with the symbols of the Teutonic Order*. The Third International Numismatics Congress “Royalty in Romania”. Brasov, pp. 87–91. [in English]

Orlyk, V. M., 2007. *Selyanstvo Ukrayiny v fiskal'niy politytsi imperiy Romanovykh i Habsburhiv* [The peasantry of Ukraine in the fiscal policy of the Romanov and Habsburg empires], *Problemy istoryi Ukrayiny XIX-pochatku XX st.* - Problems of the History of Ukraine of XIX – beginning XX cc., 13, s. 83–86 (in Ukrainian).

Prokhnenko, I., Zhylenko, M., 2017. *Falshyvi monety Serednianskoho zamku*. [Counterfeit Coins of Srednyansky Castle], *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk*, 1, s. 86–97. (in Ukrainian).

Prokhnenko, I., Zhylenko, M. A., 2016. *Rozvytok falshyvomonetnytsva na zemliakh Pivnichno-Skhidnoi Uhorshchyny u XV-XVI stolittakh (za materialamy zamkiv Zakarpattia)*. [The development of counterfeiting on the lands of Northeast Hungary in the XV-XVI centuries (according to the materials of castles of Transcarpathia)], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: istoriia*, 1 (34), s. 7–20. (in Ukrainian).

Prokhnenko, I., 2016. *Falshyvomonetna sprava na Korolivskomu zamku Nialab* [Counterfeit on the Nalab Royal Castle]. Abstract of papers: *Pamiatky Tustani v konteksti osvoinnia Karpat u doistorychnu dobu ta v serednovichchi; problemy yikh zbrezhennia ta vykorystannia*, s. 28–30. (in Ukrainian).

Shust, R. M., 2009. *Numizmatyka. Istorii hroshovoho obihu ta monetnoi spravy v Ukraini*. [Numismatics. History of monetary circulation and monetary affairs in Ukraine]. 2nd Ed., Kyiv: Znannia, s. 234–235. (in Ukrainian).

Soviak, P., 2013. *Boryslavski «oloviani monety» XIX st. zaminyky realnykh hroshei*. [Boryslav "tin coins" of the XIX century. real money substitutes], *Lvivski numizmatychni zapysky*, 10, s. 49–50. (in Ukrainian).

Sustek, Z., Tirpak, J., 2017. *Falsovanie minci v 19. a na pociatku 20. storocia: zmeny technologie vyroby a zlozenia kovov, vyber nominalne*. [Coin counterfeiting in the 19th and early 20th centuries: changes in the technology of production and composition of metals, select nominal], *Numizmatika*, 27, s. 75–82. (in Slovak).

Tanashyk, V., 2012. *Do pytannia pro stan pryvatnoho kolektsionuvannia na Bukovyni u kintsi XIX na pochatku XX stolit.* [On the state of private collecting in Bukovina at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries]. Abstract of papers: *Rol ta mistse muzeiv u pidvyshchenni turystychnoi pryvablyvosti rehioniv*. Chernivtsi, 15 hrudnia 2011 r., s. 235–238. (in Ukrainian).

Tanashyk, V., 2013. *Formuvannia muzeinoi kolektsii Chernivetskoho oblasnoho kraieznavchoho muzeiu*. [Formation of the museum collection of the Chernivtsi Regional Museum]. Abstract of papers: *Materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii do 150-yi richnytsi zasnuvannia kraiovoho muzeiu v Chernivtsiakh*. Chernivtsi, 15–16 travnia 2013 r., s. 298–305. (in Ukrainian).

Auction catalogs

Papiergeld & Notgeld, Sammlung Bazlik, Budapest, 2. Sonderauktion, Montag, 26 Mai 1997, Wien, 1997, Lot № 126, 100 Gulden 1858 (hamisitvany, falsifikat). (in German).

Papiergeld & Notgeld, Sammlung Bazlik, Budapest, 2. Sonderauktion, Montag, 26 Mai 1997, Wien, 1997, Lot № 124, 1 Gulden 1858 (hamisitvany, falsifikat). (in German).

Papiergeld & Notgeld, Sammlung Bazlik, Budapest, 2. Sonderauktion, Montag, 26 Mai 1997, Wien, 1997, Lot № 125, 10 Gulden 1858 (hamisitvany, falsifikat). (in German).

Papiergeld & Notgeld, Sammlung Bazlik, Budapest, 2. Sonderauktion, Montag, 26 Mai 1997, Wien, 1997, Lot № 126, 100 Gulden 1858 (hamisitvany, falsifikat). (in German).

Anty`k-salon «Dukat», Numizmaty`chny`j aukcion № 7, Lot 411, Imitaciya Avstro-Ugors`kogo 4 dukata, 1905 [Antique salon "Ducat", Numismatic auction № 7, Lot 411, Imitation of the Austro-Hungarian 4 ducats, 1905] (in Ukrainian).

SUMMARY

THE FALSIFICATION OF COINS AND BANKNOTETLES IN THE AUSTRO-UGARIAN EMPIRE ACCORDING TO THE UKRAINIAN SOURCES

Andrii Boiko-Haharin

PhD, head of the sector of the treasure work problems,
National museum of Ukrainian history

The situation with counterfeiting money in the Austrian and Austro-Hungarian empire had its specialties. Common circulation coins in the empire also become prototypes for counterfeiting, that are recorded in the sources of historical Galicia and Bukovina. In the first quarter of the XIX century in the Austrian Empire was the popularity of the Russian coin that has caused as well their falsification. Due to the Austrian monetary deficit, the Russian and other foreign coins have become more often been forged. Among the Austrian currency coins, the popular gulden coins were the first to be used as a prototype for counterfeiting as well as 10 and 20 kreutzer also become the subject of counterfeiting. In the 1860s, US dollars, Swiss francs, Spanish santimes, Italian lire and Romanian lei were also used as prototypes for counterfeiting in Austro-Hungaria. A new wave of increasing influence of Russian money in Bukovina caused withdrawal from the German Monetary Union in 1866. With the monetary reform in 1892 and the introduction

of the gold coin, trends in counterfeiting have changed. Although even after 1892 the counterfeiting of the pre-reform coins was detained. Monetary reform in Austria-Hungary has also prompted the use of fraudsters of this kind of deceit of the trusting population, as issuing old coins for new ones. The line of counterfeit most popular coins in the XIX century we also find in the archival case files of Galicia and Bukovina, the most popular of which were 20 heller, 5 and 1 corona. Frequent cases of counterfeit coins detention directly in Chernivtsi and Lviv suggest that there were centers of counterfeiting. To carry out an official state examination of doubtful coins identified by the Ministry of Finance of Austria-Hungary, and procedures for checking money at the main mint in Vienna were introduced. With steady exchange rates and high quality, Austrian money was also tempting for counterfeiters abroad. We have found records of counterfeiting of Austro-Hungarian coins made in London and the Kingdom of Poland. The technological difference between manufacturing counterfeits in Austro-Hungarian and Russian empires was in the manufacture of fake corona made of alloy named "Britain", similar gray to silver. We do not find any data on the counterfeiting of gold circulating coins of 10 and 20 corona, but only the gold coins of 4 ducats are known to the researchers. The First World War fundamentally changed the basic principles of monetary circulation, leading to the counterfeiting coins made of precious metal. Thus, during the war, for the first time, fakes of gold and a very valuable 100 corona coin appeared. To undermine the balance in the monetary system of the Russian Empire and its occupied territory of Galicia, Austria-Hungary resorted to producing and importing large batches of counterfeit credit cards of 10 rubles.

Keywords: money circulation, Austro-Hungary, Bukovina, Galicia, counterfeiting, archival sources, museum collections, Galicia periodical newspaper, monetary reform of 1892, World War I.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Рис. 1. Російська імперія, тогочасна підробка 1 руб. зразка 1822 р. Знахідка: Львівська обл., Бродівський р-н., с. Берлин. Розмір 35,78 мм, вага 16,87 г. Приватна колекція (м. Київ).

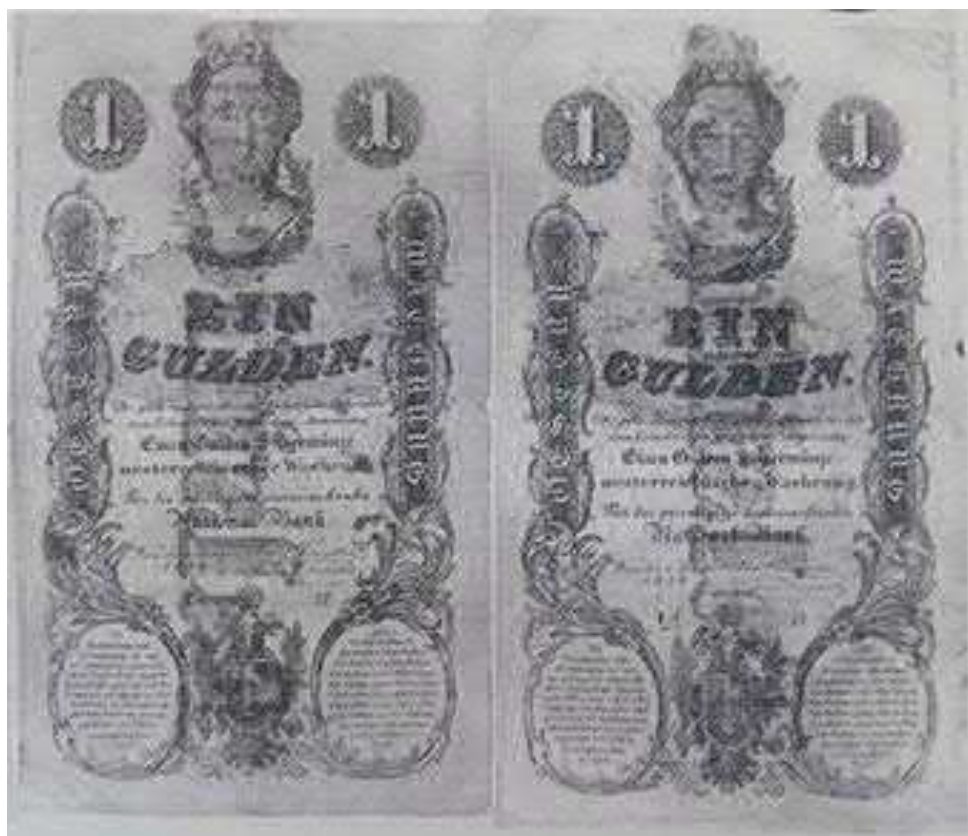

Рис. 2. Підробка 1 гульдену зразка 1858 р. Аукціон Papiergeld & Notgeld. Sammlung Bazlik.

Рис. 3. Підробка 10 гульденів зразка 1858 р. Аукціон Papiergeld & Notgeld. Sammlung Bazlik.

Рис. 4. Фальшиві 20 кр. зразка 1809 р. Знайдені в околицях м. Чернівці. Приватна колекція м. Київ. Розмір 33,33 / 33,35 мм. Вага 10,7 г.

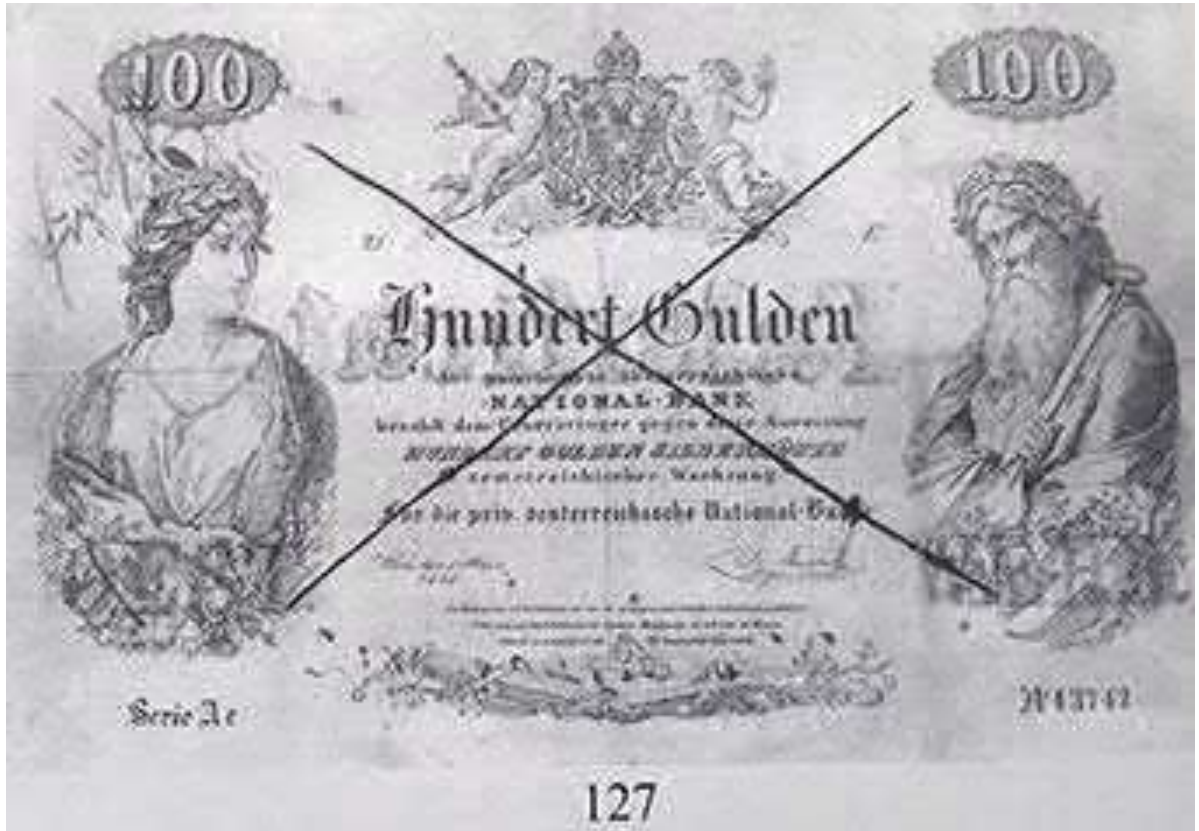

Рис. 5. Підробка 100 гульденів зразка 1858 р. Аукціон Papiergeld & Notgeld. Sammlung Bazlik. Погашений шляхом нанесення закреслення у вигляді перетинаючих ліній.

Рис. 6. Фальшиві 20 кр. зразка 1870 р., знайдені неподалік с. Россоша, Хмельницького р-ну, Хмельницької обл. Приватна колекція (м. Київ).

Рис. 7. Фальшиві пів долара США зразка 1854 р., виявлені в Словаччині.

Рис. 8. Тогочасні підробки французьких монет 1860-х рр. зі знахідок Словаччини.

Рис. 9. Австро-Угорщина, Галичина, товарна пломба кін. XIX ст. Колекція НМІУ.

Рис. 10. Підробки післяреформенних коронових монет.

Рис. 11. Половина ливарної форми для підробки 10 гел. Львівська обл., 1900-ті рр.

Рис. 12. Половина ливарної форми для підробки 1 кор. Чернівецька обл., 1900-ті рр.

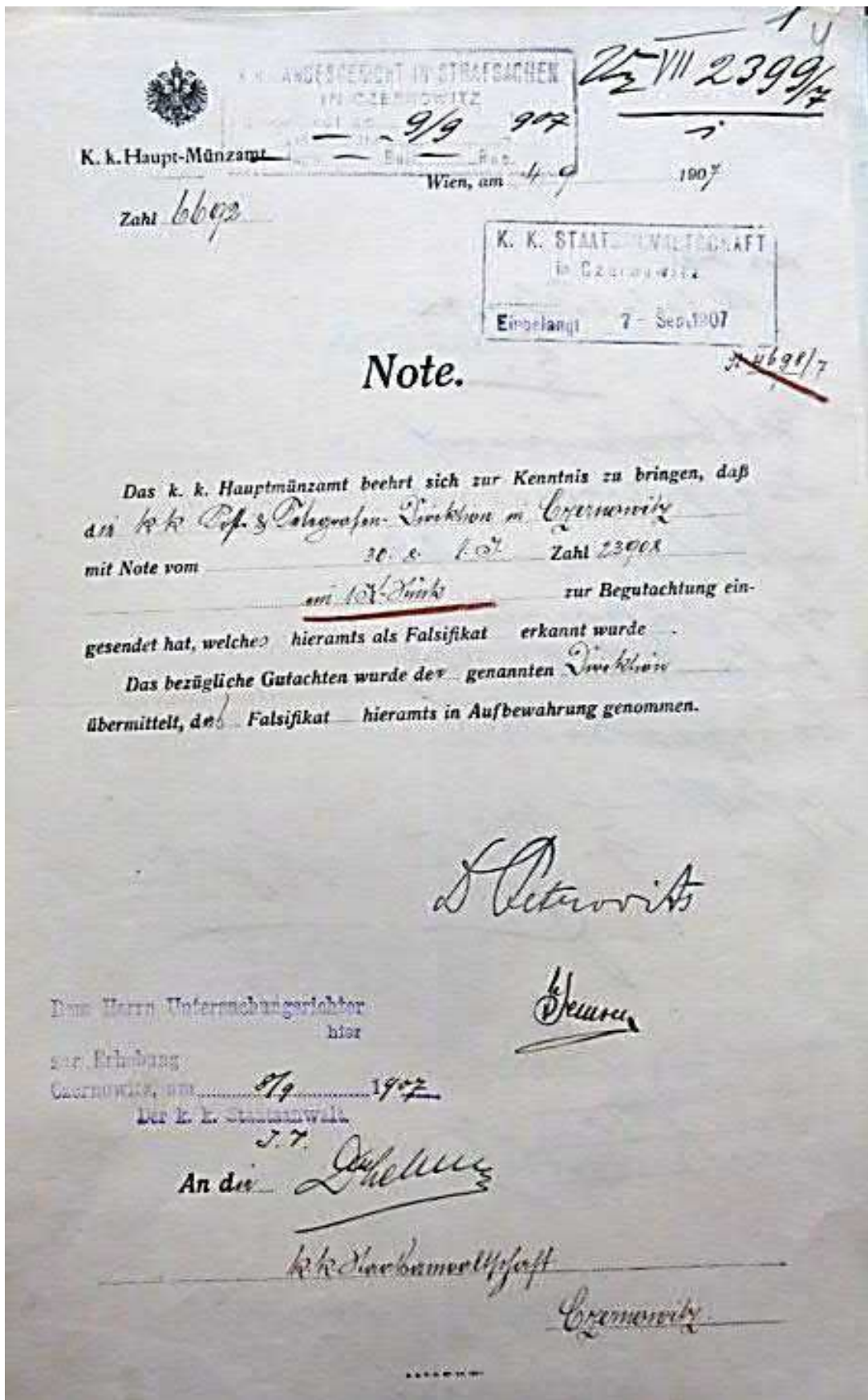

Рис. 13. Експертний висновок Головного монетного двору Австро-Угорщини у м. Відні щодо фальшивості наданої на експертизу монети.

Рис. 14. Австро-Угорщина, фальшиві 20 гел. австрійського типу (без року).

Рис. 15. Російська імперія, тогочасна підробка 20 коп. зразка 1905 р. Фонди ЧОКМ.

Рис. 16. Російська імперія, тогочасна підробка за прототипом рубля зразка 1897 р. Знахідка: Львівська обл. Розмір 33,19 мм, вага 16,51 г. Приватна колекція, м. Київ.

Рис. 17. Російська імперія, тогочасна підробка за прототипом 10 руб. зразка 1899 р. Знахідка: Івано-Франківська обл. Приватна колекція, м. Київ.

Розмір частини із зображенням аверсу 22,20 мм, вага 2,11 г

Розмір частини із зображенням реверсу 22,78 мм, вага 2,08 г